

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

**ANALYZOVÁNÍ POTŘEBY VZDĚLÁVÁNÍ A HLÍDÁNÍ PŘEDŠKOLNÍCH
DĚTÍ V MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH ZŘIZOVANÝCH MAGISTRÁTEM
MĚSTA ČESKÉ BUDĚJOVICE**

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Maliňáková

Autor práce: Karolína Gondeková

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: Prezenční

Ročník: 3.

2013

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

3. 4. 2013

.....

Děkuji především vedoucí bakalářské práce Mgr. Lucii Maliňákové za cenné rady, připomínky, metodické vedení práce, podporu, inspiraci, toleranci a lidský přístup.

Dále děkuji respondentům za jejich čas a snahu při odpovídání na anketní otázky, díky jim mohla vzniknout praktická část této práce.

A v neposlední řadě děkuji také všem studentům, kteří mi pomohli se sběrem dat, které jsou vyhodnoceny v praktické části této práce.

Obsah

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	
1. Rodina.....	7
1.1. Rodina jako systém	8
1.2. Funkce rodiny.....	9
2. Předškolní věk.....	11
2.1. Potřeby a zájmy dítěte v předškolním věku	12
2.2. Vývoj poznávacích procesů a inteligence v předškolním věku	14
2.3. Rozvoj dětské identity v předškolním věku	16
2.4. Identifikace s mužskou a ženskou rolí	18
2.5. Vývoj verbálních schopností v předškolním věku	18
2.5.1. Komunikace v předškolním věku	19
2.6. Emoční vývoj dítěte v předškolním věku.....	20
2.7. Socializace.....	20
2.7.1. Socializace dítěte předškolního věku.....	22
2.8. Normy chování.....	23
2.9. Rozvoj prosociálních a sociálních dovedností	24
3. „Po ovoci se pozná strom.“	25
3.1. Význam rodiny pro předškolní dítě.....	25
3.2. Význam rodiny pro výchovu předškolního dítěte.....	26
3.3. Význam rodiny pro vztahy předškolního dítěte	27
3.4. Význam rodiny pro vývoj rolí předškolního dítěte	29
3.5. Význam rodiny pro vytvoření vztahu s dospělými	29
4. Mateřská škola.....	30
4.1. Cíle a úkoly mateřské školy	30
4.2. Význam mateřské školy pro socializaci do společnosti.....	31
4.3. Vstup předškolního dítěte do mateřské školy	32
4.4. Výchova a vzdělávání v mateřské škole	33
4.5. Předškolní vzdělávání	35
4.6. Organizace vzdělávání v mateřské škole	35
4.7. Hra jako základní prostředek předškolního vzdělávání	39

4.8.	Mateřská škola a rodina	40
5.	Rodinná politika	41
5.1.	Sociální události spojené s rodinou, výchovou a vzděláváním dětí.....	42
5.1.1.	Sociální událost – založení rodiny	43
5.1.2.	Sociální událost – mateřství	44
5.1.3.	Sociální událost – rodičovství.....	45
5.2.	Rodina a zaměstnání	46
5.2.1.	Harmonizace rodinného a pracovního života	46
5.2.2.	Faktory ovlivňující vztah rodiny a zaměstnání.....	47
5.3.	Rodina, práce a zaměstnavatelé	48
5.3.1.	Firemní mateřské školy.....	49
5.3.2.	Speciální programy pro rodiny	50
6.	EMPIRICKÁ ČÁST	51
6.1.	Cíl dotazníkové šetření.....	52
6.2.	Hypotézy	52
6.3.	Metodologie	54
6.4.	Výběrový vzorek.....	55
6.5.	Časový harmonogram výzkumu	55
6.6.	Vyhodnocování výzkumu	55
6.6.1.	Charakteristika průzkumného souboru	56
6.6.2.	Vyhodnocení struktury rodin	57
6.6.3.	Vyhodnocení vlastního dotazníkového šetření	60
6.7.	Verifikace hypotéz	71
6.8.	Diskuze k výzkumnému šetření	74
	ZÁVĚR	77
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	79
	SEZNAM PŘÍLOH.....	84
	ABSTRAKT	87
	ABSTRACT.....	88

ÚVOD

Motto: „Vše, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské školce“

Robert Fulghum

S tímto citátem se setkávám od září roku 2012 téměř denně. Je uvedeno uprostřed nástěnky ve vstupní hale mateřské školy, kam vodím svou sestru, aby strávila příjemný čas se svými vrstevníky. Samozřejmě souhlasím s tím, že mateřská škola je kromě domova první možností, kde se děti seznamují s fungováním světa. Věřím tomu, že se zde děti naučí skutečně hodně, ale vše? o tom jsem trochu pochybovala.

Na začátku akademického roku 2012/2013 mě oslovila Mgr. Lucie Maliňáková z Katedry praktické teologie, která mě v průběhu studia vyučovala odborné předměty, s dotazem, zda bych nechtěla svou bakalářskou práci věnovat reálnému šetření z požadavku Magistrátu města České Budějovice. Důvodem byla spolupráce s magistrátem, který chtěl provést výzkum zaměřený na rodiny s předškolními dětmi. Cílem zadaného šetření bylo zjistit, zda rodičům vyhovuje provozní doba mateřských škol zřízených magistrátem a zda by využili služeb internátních mateřských škol. Moc jsem neváhala a nabídky se chopila i z toho důvodu, že snad zároveň také přijdu na podstatu sdělení Roberta Fulghuma.

Tudíž si tato bakalářská práce klade za cíl podrobněji se seznámit s problematikou předškolního vzdělávání v širších souvislostech. Ne pouze tak, jak je vnímána rodinou, ale především z pohledu vývoje vzdělávání předškolního dítěte a v neposlední řadě také státu, do jehož kompetencí, prostřednictvím obcí a měst, provoz mateřských škol spadá. Dalším cílem je najít odpověď na požadavek, s kterým přišel Magistrát města České Budějovice a v této souvislosti zjistit i jiné okolnosti spojené s péčí o dítě v době, kdy není v mateřské škole.

Má bakalářská práce je rozdělena do dvou částí, ve kterých se snažím hlouběji proniknout do problematiky související s výchovou a vzděláváním dětí předškolního věku. První, teoretická část obsahuje vymezení pojetí rodiny, její funkce a význam pro dítě, charakteristiku vývojového období předškolního dítěte, vymezuje pojmy spojené s mateřskou školou a předškolním vzděláváním, včetně sociální a rodinné politiky státu.

Empirická část, která vznikla zejména na základě požadavku magistrátu, přináší vyhodnocení dotazníkového šetření v podobě tabulek a grafů. Záměrem je zjistit, zda rodičům vyhovuje provozní doba českobudějovických mateřských škol. Případně jakým jiným způsobem zabezpečují rodiče hlídání svých předškolních dětí.

1. Rodina

Rodina se „definuje jako skupina osob, jež jsou většinou spojeny manželstvím, žijí v jedné domácnosti a sdílejí obvykle společný stůl.“¹

„Dunovský definuje rodinu jako malou primární společenskou skupinu, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí nebo vztahu jej substituujícím (osvojení), na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznané role vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům i k celé společnosti.“² Základní účelem rodiny je vytvářet soukromý prostor pro reprodukci a ochranu svých členů.³ „Pro každého jedince je rodina významným opěrným bodem, v němž hledá bezpečí, založené na vzájemném porozumění. Takové zázemí je pak základem dalších sociálních kontaktů jedince ve společnosti.“⁴

Rodina je pod ochranou státních právních norem, které zahrnují i mezinárodní deklarace (např. Listina základních práv a svobod, Úmluva o právech dítěte, Zákon o rodině). Rodina je skupinou zcela specifickou, která je nadřazena všem skupinám, se kterými se dítě později setkává. Rodina je místem, které slouží k organizaci každodenních životních potřeb a k získání důvěry. Dítě je v rodině utvářeno do kulturního prostředí svého okolí a do života v lidské společnosti.⁵

Rodina je úzce spjata se socializací, v které se od narození formuje osobnost dítěte, ale zároveň v ní prožívá všechny fáze života. Narodíme se, žijeme v rodině orientační, sami zakládáme rodinu reprodukční, v které přijímáme roli rodiče. Nejvíce nás ovlivňuje nukleární rodina, která je dvougenerační (rodiče, děti) oproti rodině širší, která zahrnuje i prarodiče, sourozence a další příbuzné. Rodina je skupinou, ale i institucí, je závazným systémem uspořádání a pravidel společného soužití. Pro jedince je rodina primární skupina s emocionálním zázemím, pilířem jistoty a bezpečí, stimulace podnětů, uznání, místem se základní zkušeností, základnou pro vstup do společnosti.⁶

Pro dítě nejsou podstatné vnější znaky rodiny – kdo o dítě pečuje, zda jsou rodiče sezdáni, s kým sdílejí společnou domácnost. Pro dítě je podstatné stálé, citově příznivé,

---

¹ JEŘÁBKOVÁ, B. *Mateřská škola jako životní prostor I.*, s. 20.

² ŠMELOVÁ, E. *Mateřská škola – teorie a praxe I*, s. 87.

³ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 14.

⁴ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*, s. 82.

⁵ Srov. JEŘÁBKOVÁ, B. *Mateřská škola jako životní prostor I.*, s. 20 – 24.

⁶ Srov. HAVLÍK, R. *Sociologie výchovy a školy*, s. 43 – 65.

vřelé a přijímající prostředí. Takovým prostředím by měla být rodina.⁷ „Dítě za své rodiče přijímá, ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají.“⁸ Rodina není jedinou institucí, která bude pečovat o prospěch, výchovu a vzdělání dítěte, poskytovat mu ochranu, která bude mít vliv na utváření jeho osobnosti. Utváření osobnosti ovlivňují kamarádi, přátelé, mateřská škola, později škola, média. Rodina má výsadní a jedinečné postavení, neboť rodina stojí na začátku a ovlivňuje vývoj dítěte v jeho nejcitlivějších fázích. Nejpřirozeněji a nejvydatněji uspokojuje základní psychické potřeby dítěte. Rodina je modelem mezilidských vztahů, který si dítě ponese do svého života, s nímž bude poměřovat ostatní vztahy, do kterých samo vstoupí. Rodina by pro dítě měla znamenat základní životní jistotu. To co dělá rodinu rodinou, je vzájemná interakce, která zde probíhá. Jedná se o vzájemné ovlivňování dětí a rodičů, rodičů a dětí. Neplatí tu jednosměrné cílevědomé působení aktivního rodiče na pasivní dítě. V rodinné interakci jsou oba aktivní. Významným principem rodinného soužití je vzájemné obdarovávání. Tam, kde lidé spolu opravdu žijí a nežijí jen vedle sebe, si navzájem činí radost.⁹

1.1. Rodina jako systém

Rodinný systém netvoří jen jednotlivci sami o sobě, ale lidé ve vzájemných vztazích a ve vzájemné součinnosti. Systém má svůj vývoj i dynamiku. Utvářejí se v rodině i podsystémy, které jsou dány příslušností generační, pohlavím, či povahovým rysem. Přirozený podsystém tvoří rodiče, kteří mají společné radosti a starosti, které jsou dětem vzdálené. Dílčí systém tvoří i sourozenci, kteří se spolu perou, usmiřují, jsou dobrými spojenci i soupeři. Podsystém může fungovat po celý život. V případě, že jeden podsystém přestane či bude jeho fungování narušeno, dojde k porušení celkového fungování rodiny. Rodina jako systém je zapojena do širších společenských podsystémů, tedy přátelé, příbuzenstvo, sousedi, ostatní, kteří udržují s rodinou určitý kontakt. Existují širší společenské okruhy, které ovlivňují rodinu, jsou to vzdělávací instituce, zaměstnavatelé, zdravotní služba, poradny, aj. V neposlední řadě jsou tu společenské systémy, které jsou zcela neosobní, ale vstupují do života rodiny. Do této

---

⁷ Srov. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, s. 16 – 17, 40 – 45.

⁸ Tamtéž, s. 16.

⁹ Srov. Tamtéž, s. 16 – 17, 40 – 45.

kategorie patří legislativa, pravidla společenského života, tradice, zvyky, společensky uznávané normy a hodnoty.¹⁰

1.2. Funkce rodiny

Rodina je nejdůležitějším sociálním prostředím, neboť dítěti poskytuje základní sociální zkušenost a jako taková plní mnoho životních funkcí. Největším přínosem pro rozvoj dítěte je úplná rodina, ve které pozoruje ženské i mužské role, a do života si přináší vzory zastoupené matkou i otcem. Pro správnou socializaci je zapotřebí, aby rodina plnila společenské funkce, kterými jsou biologická a reprodukční funkce, emocionální funkce a tvorba domova, ekonomická funkce, socializační a výchovná funkce, neboť tím získá dítě správné předpoklady pro fungování ve společnosti.

Biologická a reprodukční funkce rodiny v historii bylo jejím hlavním cíle plození dětí, tedy její budoucí zachování a zajištění reprodukce.¹¹ „Plození dětí není dnes těžištěm základní rodiny, což dokazuje nestále snižující populace. Ve skutečnosti klesá populace po celé 20. století“¹², kdy od 60. let s rozvojem antikoncepce se situace začíná měnit – plánováním rodičovství, došlo k oddělení sexuality od manželského svazku. V posledním desetiletí dochází k méně častému uzavírání manželských svazků a navyšuje se počet narozených dětí mimo manželství. Přesto biologická a reprodukční funkce je i nadále zajištěna právě v partnerských svazcích. i partnerské vztahy neuzavřené manželstvím se dají za rodinu považovat a plní její základní funkce.¹³

Emocionální funkce a tvorba domova je významnou funkcí rodiny, jejíž význam stále roste.¹⁴ „Podstatou funkce je vytvoření prostředí, v němž existují intenzivní citové vazby, prostředí naplněné pohodou, pocitem bezpečí a lásky.“¹⁵ „Citová funkce rodiny je tedy tou funkcí, kterou není schopna žádná jiná sociální instituce v uspokojivé míře naplnit.“¹⁶ Vědci, kteří se zabývají historií rodiny, poukazují na to, že po staletí byla rodina hospodářící domácnost a garantovala každodenní přežití svých členů. Založení rodiny se neopíralo o emocionální pilíř, zakládalo se spíše na ekonomických a politických zájmech. Nebyly výjimkou ani manželství založená z nutnosti udržení

---

¹⁰ Srov. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, s. 47 – 49.

¹¹ Srov. HAVLÍK, R. *Sociologie výchovy a školy*, s. 67–87.

¹² JEŘÁBKOVÁ, B. *Mateřská škola jako životní prostor I.*, s. 27.

¹³ Srov. HAVLÍK, R. *Sociologie výchovy a školy*, s. 67–87.

¹⁴ Srov. Tamtéž, s. 67 – 87.

¹⁵ ŠMELOVÁ, E. *Mateřská škola – teorie a praxe I*, s. 89.

¹⁶ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*, s. 83.

rodu. V dnešní době se klade důraz na osobní vztahy partnerů. Výběr partnera je založen na vzájemných sympatiích, přitažlivosti a lásce.¹⁷

Jádrem soukromého prostoru, do kterého se dnes a denně vracíme, je rodina a její užší a širší mezilidské, duchovní a materiální prostředí, které ve svém komplexním pohledu vytváří prožitek domova. Potřeba takového emočního základu rodiny narůstá, když člověk prochází složitým obdobím (nástup do mateřské školy, zvládání školních povinností, puberta, smrt blízké osoby, nezaměstnanost, nemoc, neúspěch, pracovní problémy, aj.). V těchto situacích jsou na rodinu kladeny mimořádně emocionální a morální požadavky, které ne každá rodina může poskytnout a společenský tlak ustát.¹⁸

Ekonomická funkce po celá staletí patří k podstatným funkcím rodiny. Široká rodina byla životním prostorem, ve kterém se v tradici realizovala dělba práce, která produkovala určité statky. Výchovu dětí i jejich socializaci téměř ztotožňujeme se zapojením dětí do rodinné dělby práce. V druhé polovině 20. století většina rodin ztratila svou roli hospodářsky produktivních jednotek. Rodina se stává jednotkou, ve které se statků dosahuje mimo rodinné prostředí, kde rodiče plní své profesní role. Zajišťování příjmů rodiny a pracovních povinností mimo toto prostředí, zapříčinilo, že se členové rodiny scházejí méně často, jejich zájmy, postoje, názory a volný čas jsou různorodější.¹⁹ Ekonomické zabezpečení rodiny je také postupně řízeno a zajišťováno státem (např. rodinné přídatky, daňové zvýhodnění, aj.).²⁰

Nejvýznamnější rolí rodiny i nadále zůstává **socializační, výchovná** a **vzdělávací funkce**. K významné změně došlo, když vzdělávání dětí převzali vzdělávací instituce, kterými jsou předškolní zařízení, základní školy a další střední a vyšší školy, ale také mimoškolní instituce a média. Jejichž prostřednictvím se do výchovy promítají změny postojů k rodině, a k výchově, které jsou ovlivněny ideologiemi a popularizováním pedagogicko psychologických teorií.²¹ Výchovná funkce představuje dlouhodobé a cílevědomé působení rodiny na děti s ohledem na jejich potřeby a zájmy.²² Sociologové chápou tuto funkci jako minimální zaopatření dítěte – každé dítě má právo,

---

¹⁷ Srov. HAVLÍK, R. *Sociologie výchovy a školy*, s. 67–87.

¹⁸ Srov. Tamtéž, s. 67–87.

¹⁹ Srov. Tamtéž, s. 67–87.

²⁰ Srov. JEŘÁBKOVÁ, B. *Mateřská škola jako životní prostor I.*, s. 27.

²¹ Srov. HAVLÍK, R. *Sociologie výchovy a školy*, s. 67–87.

²² Srov. ŠMELOVÁ, E. *Mateřská škola – teorie a praxe I.*, s. 89.

aby mu rodiče zaopatřili základní výživu, oblečení, ubytování, zdravotní péči a přístup ke vzdělání.²³

2. Předškolní věk

„Předškolní věk je poslední fází raného dětství.“²⁴ V širokém slova smyslu je za předškolní věk považováno období od narození dítěte po nástup do základní školy. Toto široké pojetí předškolního věku má význam při plánování sociálních a výchovných opatření dětí před zahájením jejich povinné školní docházky. Nevýhodou tohoto pojetí je, že svádí k tomu, aby se vývojové potřeby všech dětí v prvních šesti letech neadekvátně srovnávaly – podstatné rozdíly ve vývoji dítěte se minimalizují či mají snahu se až ignorovat. Proto se předškolní období vymezuje věkem od tří do šesti let, respektive ho ukončuje nástup do základní školy. V užším slova smyslu je předškolní věk obdobím mateřské školy, a však rodinná výchova zůstává základem, na kterém mateřská škola účelně staví a napomáhá dalšímu rozvoji dítěte.²⁵

Charakteristický rysem tohoto období je uvolňování vázanosti na rodinu a rozvoj aktivity, která už není samoučelná, dovoluje dítěti se uplatnit a prosadit ve vrstevnické skupině. Pro uvolňování ze závislosti je důležité osvojit si běžné normy chování, znalost obsahu rolí a přijatelnou úroveň komunikace. Nedostatečné je dětské myšlení, které je stále egocentrické a prelogické (nerespektuje zcela zákony logiky), vázané na situační kontext a subjektivní dojem. Zvládnutí této nedokonalosti je jeden z významných úkolů předškolního věku, což je předpoklad pro nástup do školy.²⁶

Na konci předškolního období dítě se formuje i mimo rodinné prostředí, kdy mu domov už nestačí a navazuje nové vztahy v každodenním prostředí okolo něj. Dalším velkým pokrokem této vývojové fáze je potřeba specificky lidské činnosti, tedy práce, i když jen v náznacích. Kolem čtvrtého roku dítě pomáhá v domácnosti s jednoduššími pracemi.²⁷ Cílem tohoto vývojového období je dovršení školní zralosti, tedy připravenost dítěte na učení, kterou lze charakterizovat jakou soubor požadavků v oblasti tělesné, psychické a sociální.²⁸

---

²³ Srov. HAVLÍK, R. *Sociologie výchovy a školy*, s. 67–87.

²⁴ ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*, s. 54.

²⁵ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 87.

²⁶ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 102 – 103.

²⁷ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 89 – 90.

²⁸ Srov. ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*, s. 67.

2.1. Potřeby a zájmy dítěte v předškolním věku

„Potřeba je nárokem jednotlivce vůči prostředí. Potřebou je člověk motivován. Potřeby nám pomáhají udržet základní životní funkce a žít plnohodnotný život. Neuspokojení potřeb (nebo některé potřeby) vede k omezení nebo narušení výměny hodnot-jakýchkoliv – což má za následek negativní citový prožitek, kterému říkám frustrace.“²⁹ Potřeby se mění podle vývojových fází života jedince. Výrazně se do popředí dostávají ty, které souvisí s aktivní úlohou dítěte v sociálním prostředí, tedy poznání něčeho nového a sociální kontakt s vrstevníky i s dospělými.³⁰

„Zájem můžeme chápat jako získaný motiv, který se projevuje kladným emočním vztahem jedince k dané skutečnosti a určitému druhu činnosti. Projevuje se soustředěním na předmět zájmu, uskutečňováním určité činnosti, pocitem uspokojení nebo nelibostí, a to v případě, když dochází k jejímu omezování.“³¹ Zájmy předškolního dítěte jsou krátkodobé, mají přechodný charakter, jsou podmíněny schopností jedince. Předškolní vzdělávání je úzce spjato s obecnými potřebami, které vyplývají z věku dítěte, ale také z potřeb individua. Pedagogické aktivity by se měly realizovat vždy v souladu s potřebami a zájmy každého dítěte, měly by vycházet z aktuálního rozvojového stavu a konkrétní situace.³²

2.1.1. Základní biologické, sociální a vývojové potřeby

Dle Dunovského dále členíme základní potřeby na psychické, biologické, sociální a vývojové.³³ Jednotlivé potřeby se vzájemně prolínají a pro vývoj předškolního dítěte jsou významné, avšak psychické mají největší vliv na rozvoj jedince. Tudíž se jim více věnuji níže a nejprve se zmíním o základních biologických, sociálních a vývojových potřebách.

Mezi **základní biologické potřeby** zařazujeme zajišťování všech nezbytných podmínek pro dobré fungování metabolismu, a to z pohledu aktuálního i vývojového, např. zajištění kvalitní výživy, uspokojování hygienických požadavků, zejména dostatek tepla, čistoty a ochranu před škodlivými vlivy životního prostředí. Rovněž sem patří i vytváření podnětného prostředí, ve kterém dochází k rozvoji funkcí organismu, jako je nervová soustava či psychická odolnost. Důležité je optimální posilování imunitního

²⁹ ŠMELOVÁ, E. *Mateřská škola – teorie a praxe I*, s. 71.

³⁰ Srov. ŠMELOVÁ, E. *Mateřská škola – teorie a praxe I*, s. 71 – 72, 75 – 76.

³¹ ŠMELOVÁ, E. *Mateřská škola – teorie a praxe I*, s. 75.

³² Srov. Tamtéž, s. 71 – 72, 75 – 76.

³³ Srov. ŠMELOVÁ, E. *Mateřská škola – teorie a praxe I*, s. 72.

systemu, rozvoj organismu v oblastech psychomotorických i psychosociálních a potřeba komplexní preventivní péče, na níž se podílí rodina i společnost.³⁴

Některé **sociální potřeby** splývají s potřebami psychickými, proto je můžeme označovat i jako základní psychosociální potřeby. Nezbytně důležité je zajistit kvalitní socializaci, která má v předškolním věku významný vliv na celkový rozvoj dítěte. Základním a nejdůležitějším sociálním prostředím je pro dítě rodina. Mezi nejvýznamnější potřeby patří potřeba přijetí dítěte, lásky a bezpečí.³⁵

Základní vývojové potřeby vedou k činnostem, kterými se jedinec sám rozvíjí a motivuje k dalším aktivitám, které prostřednictvím procesu učení využívají vnitřní možnosti jedince a vedou k posunu jeho vývojové úrovně.³⁶

2.1.2. Základní psychické potřeby

Psychické potřeby navazují na biologické a přímo souvisejí s potřebami sociálními. Patří sem potřeby stimulace, smysluplnosti světa, jistoty, otevřené budoucnosti a vědomí vlastní identity. Uspokojování psychických potřeb vede ke kvalitnímu rozvoji dítěte v oblasti intelektu, chápání sebe sama i ostatních, citů a vůle, interakci s okolím, chování, společenských hodnot i celého prostředí.³⁷ „Dlouhodobé neuspokojování základních psychických potřeb může vést k psychické deprivaci, která se projevuje citovou a intelektovou nevypěstostí, nerovnoměrným vývojem jedince a poruchami jeho chování.“³⁸

Potřeba stimulace spočívá v dostatečném a kvalitním množství podnětů. Zejména přirozená zvědavost by měla být stimulována od počátku vývoje dítěte. **Potřeba smysluplnosti světa** dítě získává od svého okolí množstvím podnětů, které musí zpracovat, dát jim smysl a řád. V rodině a mateřské škole by dítě mělo prožívat pocit bezpečí a orientovat se v něm. Svou roli zde zaujímá motivace a aktivizace dětí, která je podněcována výběrem z předkládaných nabídek. **Potřeba jistoty** je uspokojována prostřednictvím citových vztahů dítě – dospělý. Důležitým a velmi specifickým vztahem je spojení dítěte s matkou, od úrovně tohoto vztahu se v pozdějším období odráží vztahy dítěte k ostatním lidem okolí vůbec. Při vstupu do mateřské školy přichází nová osoba, ke které si dítě vytváří svůj vztah, a to osoba učitele. Každé dítě reaguje na

³⁴Srov. ŠMELOVÁ, E. *Mateřská škola – teorie a praxe I*, s. 72.

³⁵Srov. Tamtéž, s. 74.

³⁶Srov. Tamtéž, s. 74.

³⁷Srov. Tamtéž, s. 72 – 73.

³⁸Tamtéž, s. 73.

roli učitele jinak. Některé děti si rychle přivyknou, některé ho chtějí mít samy pro sebe, některé si těžko zvykají na nové prostředí mateřské školy a může u nich přetrvávat strádání a úzkost z odloučení od matky. V tomto okamžiku velmi záleží na osobnosti samotného pedagoga, který má vytvořit dítěti pocit jistoty a bezpečí. **Potřeba otevřené budoucnosti** souvisí s pocitem mít určitou životní perspektivu, s pocitem naděje i beznaděje. Životní perspektiva jedince motivuje a aktivizuje.³⁹ „Uspokojení této potřeby nám umožňuje žít v čase, od minulosti do budoucnosti, na něco se těšit, k něčemu směřovat, o něco se snažit.“⁴⁰

Předškolní pedagog nemůže potřeby dítěte opomíjet, protože i ono potřebuje dosáhnout určitých cílů, i když v krátkém časovém období, proto každému dítěti by měla náležet dostatečná pozornost učitele a měly by mu být vytvářeny takové podmínky, ve kterých se dítě může plně uplatnit a zažít úspěch. Můžeme říci, že v této oblasti velmi záleží na osobnosti a profesionalitě pedagoga.⁴¹

Vědomí vlastní identity si dítě utváří na základě toho, jak je vnímáno okolím, jak ho hodnotí, uznává, oceňuje, přijímá či odmítá. To vše se postupně odráží ve formování sebevědomí dítěte. Častý neúspěch dítěte vede k nezájmu o společnou aktivitu, protože se obává neúspěchu a posměšků ze strany vrstevníků. Ani vytváření pocitu nadřazenosti není správné a nevede ke zdravému rozvoji sebevědomí. Právě v pomoci získávat vlastní identitu je role učitele nenahraditelná. Pedagog vidí, jak dítě reaguje na své okolí a na své vrstevníky, může tedy proces uvědomění si vlastní identity velmi ovlivnit.⁴²

2.2. Vývoj poznávacích procesů a inteligence v předškolním věku

Vývoj myšlení dítě v předškolním věku je dlouhodobý proces. Poznávání v tomto vývojovém období se projevuje zejména v zaměřenosti na nejbližší svět a pravidla, která se v něm uplatňují. „Základem rozumové výchovy je již v předškolním věku dobrá "rozumová úroveň výchovného prostředí".⁴³ Vše, co děti slyší a vidí kolem sebe, by mělo být správné. Dospělí jsou dítěti vzorem přesného myšlení a výstižného vyjadřování. Charakteristické jsou čtyři základní rysy, k nimž patří egocentrismus,

---

³⁹ Srov. ŠMELOVÁ, E. *Mateřská škola – teorie a praxe I*, s. 72 – 73.

⁴⁰ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, s. 26.

⁴¹ Srov. ŠMELOVÁ, E. *Mateřská škola – teorie a praxe I*, s. 72 – 73.

⁴² Srov. Tamtéž, s. 72 – 73.

⁴³ ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*, s. 57 – 58.

fenomenismus, magičnost a absolutismus.⁴⁴ „Egocentrismus je ulpívání na subjektivním pohledu a tendence zkreslovat úsudky na základě subjektivních preferencí. V důsledku toho dochází k nepřesnostem v poznávání.“⁴⁵ „Fenomenismus je důraz na určitou, zjevnou podobu světa. Dítě je fixováno na nějaký obraz reality, který není schopno ve svých úvahách opustit.“⁴⁶ Magičnost spočívá ve vědomém přesvědčení, že vlastním slovem či představou je možné ovlivnit dění kolem sebe.⁴⁷ Tudíž je to „tendence pomáhat si při interpretaci dění v reálném světě fantazií, a tak jeho poznání zkreslovat.“⁴⁸ „Absolutismus je přesvědčení, že každé poznání musí mít definitivní a jednoznačnou platnost. Tato tendence je jedním z projevů dětské potřeby jistoty.“⁴⁹

Vývoj inteligence dítěte se z úrovně předpojmového myšlení navyšuje na názorové myšlení, kdy dítě uvažuje již v celostních pojmech, které vznikají na základě podstatných podobností. Pokrok v myšlení dítěte je nesporný, ale i přesto je omezený. Dítě není schopno myslet logicky, realizovat kroky, které na sebe navazují, jedná se o prelogické myšlení. Symbolické i prelogické myšlení je stále vázáno na vlastní činnost dítěte.⁵⁰

Předškolní dítě získává schopnost chápat změnu nějakých proměn, v závislosti na jejich složitosti. Když by se vyměnila jedna vlastnost objektu, dítě by vědělo, co se stalo. A však v situaci, při které by se zaměnily dva různé aspekty, dítě jejich proměnu nepochopí.⁵¹ „Předškolní dítě má sice vytvořen nějaký pojem trvalosti jednoho objektu v čase a prostoru, ale nemá vytvořen pojem trvalosti množiny předmětů.“⁵² Dětské uvažování se soustředí na jeden pohled subjektu nebo ulpívá na jednom stavu, popřípadě jedné vlastnosti. Dítě vykládá realitu tak, aby byla pro něho srozumitelná a přijatelná. Tento přístup se u předškolních dětí projevuje formou nepravých lží, kdy dítě kombinuje reálné vzpomínky se svou fantazií, které jsou ovlivněny nezralostí dítěte, aktuálními potřebami a citovým laděním. Pro dítě představují skutečnost a je přesvědčeno o jejich pravdivosti. Ve vyprávění dítěte těžko rozlišujeme, co je vzpomínkou a co fantazií. Fantazie má v tomto vývojovém období harmonizující

---

⁴⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 102 – 103.

⁴⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 102.

⁴⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 102.

⁴⁷ Srov. ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*, s. 57.

⁴⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 103.

⁴⁹ Tamtéž, s. 103.

⁵⁰ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 90.

⁵¹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 103 – 107.

⁵² Tamtéž, s. 104.

význam, je nezbytná pro citovou a rozumovou rovnováhu. Děti v tomto věku umí rozlišit neživé od živého, ale i přesto neživým věcem dávají živou charakteristiku (např. voda běží po kamenech, slunce jde po obloze,...). Typickým znakem myšlení je útržkovitost, nekoordinovanost a nepropojenost, chybí komplexní přístup. Uvažování je stále zúžené, do svých úvah nezahrnují více aspektů, soustředí se pouze na jednu oblast.⁵³

Předškolní dítě vyjadřuje svůj pohled na svět kresbou, vyprávěním, hrou, ve které se projevují typické projevy dětského myšlení a emoční prožívání⁵⁴. „Kresba je jednou ze symbolických funkcí, v níž se projevuje tendence zobrazit realitu, tak jak ji dítě chápe.“⁵⁵ Podoba kresby a zobrazovaného objektu je závislá na dosažení potřebného stupně schopností a dovedností dítěte. V kresbě mohou převažovat subjektivně důležité rysy nad reálnou podobou objektu, neboť kresba pojímá vyjádření postoje k zobrazenému předmětu. Na konci předškolního období se dětská kresba více podobá skutečnosti. Dítě kreslí, zejména to co vidí, což je pozitivní důkazem proměny dětského poznávání.⁵⁶

Dítě v předškolním věku má sklon přeceňovat velikost nejbližších předmětů, protože se mu jeví velké, podceňuje vzdálenější, protože je vidí malé. Neumí správně odhadnout prostorové vztahy. Rozlišuje nahoře, dole, a však polohování vpravo, vlevo, vzadu, vpředu nemá osvojené. Co se týče rozlišování času, rozvíjí se velice pomalu. Dítě měří čas prostřednictvím konkrétních událostí a opakujících se jevů, především pokud jsou pro dítě subjektivně významné. Čas pro dítě není významný, více preferuje přítomnost. Budoucnost si neuvědomuje. Předškolní dítě rozumí číslu jako vlastnosti objektu nebo množině objektů. Neumí rozlišit pořadí čísel, ale umí rozlišit více a méně, za předpokladu že má porovnat výrazně odlišný počet (např. jedno jablko a tři jablka).⁵⁷ Dítě si osvojuje základy počítání, respektive přeřikání početní řady.⁵⁸

2.3. Rozvoj dětské identity v předškolním věku

Rozvoj kognitivních procesů ovlivňuje také sebepojetí. Dítě nad sebou uvažuje, uvědomuje si svou jedinečnost a odlišnost od ostatních lidí (základ takového pojetí lze

---

⁵³ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 103 – 107.

⁵⁴ Srov. Tamtéž, s. 109 – 110.

⁵⁵ Tamtéž, s. 109.

⁵⁶ Srov. Tamtéž, s. 109 – 110.

⁵⁷ Srov. Tamtéž, s. 111.

⁵⁸ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 89.

najít již na konci batolecího věku).⁵⁹ Předškolní děti začínají chápat sebe sama jako subjekt, čímž vzniká vědomí vlastní identity, která je důležitým předpokladem pro schopnost jednání jedince ve společnosti.⁶⁰

Tělové schéma má převážně vizuální charakter. Dítě se orientuje ve svém těle, ví, jak vypadá. Tělesná identita má funkční složku, která je dána schopnostmi vnímat své tělo a ovládat ho, v čemž se projevuje rozvoj sebepojetí. Dítě se vnímá jako aktivní subjekt, který je vybaven určitými kompetencemi. Vzhled má v tomto věku větší význam, pokud je výrazně nápadný.⁶¹

Sebehodnocení vzhledem k citové a rozumové nezralosti je stále závislé na názoru jiných osob, především rodičů. Rodiče na dítě v předškolním věku mají vliv v emoční rovině (zejména svou citovou vřelostí), svými požadavky a spokojeností jejich naplnění, chováním, verbálním vyjádřením názoru na dítě. Názor na sebe dítě přijímá nekriticky, tak jak mu ho prezentují rodiče. Nezralost sebe pojetí se může projevovat majetnickými sklony, děti zdůrazňují, které věci jsou jejich a nechtějí se o ně dělit. Dalším znakem je nekritičnost a přehnaný důraz na sebe sama, který může být spojen s vychloubáním.⁶²

Zdrojem obohacení dětské identity je ztotožnění se s rodiči, což zároveň posiluje jeho sebevědomí. Napomáhá mu rozlišovat žádoucí a nežádoucí vlastnosti a projevy chování, které by si mělo dítě osvojit. Ztotožnění v tomto věku se projevuje důrazem na vnější znaky (např. být stejně oblečen jako ztotožněná osoba).⁶³

Součástí dětské identity je osobní teritorium, do kterého řadíme lidi, ke kterým má dítě vztah, věci, které jsou jeho, prostředí, ve kterém dítě žije. Vlastnictví je důležitou složkou dětské identity, dítě klade důraz na používání slova "moje". V tomto období dětské identity nabývají na významu všechny sociální role, zejména ty, které přesahují rámec rodiny či se realizují v jiném prostředí.⁶⁴

---

⁵⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 115 – 117.

⁶⁰ Srov. NIESEL, R., GRIEBEL, W. *Poprvé v mateřské škole*, s. 27 – 28.

⁶¹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 115 – 117.

⁶² Srov. Tamtéž, s. 115 – 117.

⁶³ Srov. Tamtéž, s. 115 – 117.

⁶⁴ Srov. Tamtéž, s. 115 – 117.

2.4. Identifikace s mužskou a ženskou rolí

Důležité je rozlišení sociální role od biologické role, která je dána pouze pohlavím. Sociální pojetí role zahrnuje společenskou funkci i obsah, s kterým se dítě pod tlakem sociokulturních vlivů pozvolna ztotožňuje.⁶⁵

Každá společnost má vytvořené konkrétní stereotypy, které fungují jako sociální očekávání od chlapců i dívek. Tuto společenskou roli je důležité respektovat, neboť společnost vytváří tlak na jejich přijetí, nepřijetí či odmítnutí bývá sankcionováno. Stereotyp chlapecké role je označován nezávislostí, sebevědomím, silou, dominancí, vlastností, které vedou k aktivnímu, nezávislému a asertivnímu jednání. Stereotyp dívčí role je charakterizován opačnými vlastnostmi jako je závislost, empatie, citlivost, jemnost, laskavost, bezmocnost, jde o doplňující submisivní chování ve vztahu k asertivní, dominující mužské roli.⁶⁶

Děti v předškolním věku si uvědomují rozdílnost obou pohlaví, znají obsah chlapecké i dívčí role. Děti vědí, jak se má chovat chlapec a jak dívka. Děti v předškolním věku se snaží vnímat rozdíl mezi chlapci a dívkami. Chtějí vypadat stejně jako jiné děti stejného pohlaví. Pokračuje zde proces diferenciací dívčí a chlapecké role. Rozvoj těchto rolí je výsledkem sociálního učení. Přijetí mužské a ženské role se projevuje postupnými rozdíly v dětské hře. Chlapci v předškolním věku se ve hře chovají agresivněji, mají sklon na podnět reagovat fyzickou silou, projevují více fyzické aktivity, bývají zvědavější, což je motivuje k průzkumnickým hrám a chtějí dominovat nad vrstevníky. Dívky v předškolním věku se projevují submisivně, bázlivě, s větším respektem k sociálním normám, s lepší sebekontrolou než chlapci.⁶⁷

2.5. Vývoj verbálních schopností v předškolním věku

Řeč se během předškolního období zdokonaluje.⁶⁸ Mluva je používána a chápána na úrovni, která je totožná se stupněm rozvoje poznávacích procesů dítěte. Informace jsou zpracovávány způsobem, který odpovídá úrovni rozvoje myšlení jedince. Verbální schopnosti předškolního dítěte se zdokonalují v obsahu i formě.⁶⁹

---

⁶⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 117 – 119.

⁶⁶ Srov. Tamtéž, s. 117 – 119.

⁶⁷ Srov. Tamtéž, s. 117 – 119.

⁶⁸ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 88.

⁶⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 113 – 115.

Rozvoj řeči můžeme pozorovat zejména při komunikaci s dospělými. Slovní zásobu předškolního dítěte ovlivňují vrstevníci, rodina i média. Typická otázka pro začátek tohoto věku je „Proč?“ Touto otázkou dítě chápe a orientuje se v okolním světě. Děti se učí správně mluvit prostřednictvím nápodoby verbálního projevu, zejména od dospělých lidí. Neopakují však vše, co slyší, vybírají si pro ně známá slova či řečnická spojení, která později používají ve své větě, která tím často nedává smysl. Dalšími formami rozvoje a zlepšování verbálních schopností jsou experimenty s novými slovy, slovními spojeními, skládáním slov, upravováním slov.⁷⁰ Během čtvrtého a pátého roku života dítěte se natolik zdokonalí, že se dětská "patlavost" ztratí zcela ještě před nástupem do školy, nebo v průběhu prvního roku v základní škole zmizí spontánně nebo za pomoci logopeda. Vývoj řeči umožňuje i růst poznatků o sobě a okolním světě.⁷¹

Dítě v předškolním věku dovede mluvit o nepřítomných lidech a předmětech, o událostech, které se aktuálně neodehrávají, byť dokáže komentovat právě probíhající situace. Tvoří větné souvětí tím, že ke svému sdělení pokládá rozšiřující otázky. Zpívá písničky, recituje básničky. Slovní zásoba by měla být dítěti rozšiřována četbou. V tomto období dítě rádo napodobuje čtení z knihy, podle obrázku zvládne převyprávět příběh. Velmi často tento příběh doplní vlastní fantazií a volí k tomu svou slovní zásobu. Správné zacházení s „vlastním jazykem“ dítěte v tomto věku je velmi důležité pro další rozvoj komunikačních dovedností dítěte.⁷²

Typickou mluvou, spojenou s myšlením jedince na začátku tohoto období, je egocentrická řeč (pro sebe), která není primárně určena pro někoho jiného. Pro předškolní dítě je významná, protože se nemusí přizpůsobovat vnější realitě. Tato řeč má vývojem podmíněnou funkci – slouží ke zjednodušování orientace, uvědomování a řešení problémů. Postupně se s vývojem mění a vyvíjí, přechází na stupeň vnitřní řeči, kdy již mluva, která je určena pro sebe sama, má jiný obsah a strukturu, než komunikace s partnerem.⁷³

2.5.1. Komunikace v předškolním věku

Dítě v předškolním věku umí přijatelným způsobem vyjádřit svoje názory a pocity. Dovede svou komunikaci přizpůsobit komunikačnímu partnerovi, například s dospělými

---

⁷⁰ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 113 – 115.

⁷¹ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 88 – 89.

⁷² Srov. ALLEN, K., MAROTZ, R. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*, s. 104 – 105.

⁷³ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 113 – 115.

mluví ostýchavějším způsobem, s vrstevníky komunikuje předškolák přímo, v komunikaci s mladšími dětmi svou mluvu přizpůsobuje mladším.⁷⁴

Komunikace obsahuje zřejmé typické rysy myšlení předškolního dítěte. Formální projev předškolního dítěte může mít ještě mnohé nedostatky. Nezvládá vyslovovat některé hlásky, které zaměňuje jinými či je komolí. Příčinou může být nezralost motoriky mluvidel, nezralost sluchové diferenciaci – dítě jemnější rozdíly neslyší, chybí mu zpětná vazba. Dalším důvodem může být nedostatečná jazyková vybavenost, zkušenost a chybění korekce chyb ze strany dospělých či nedostatečné sociální učení.

A opět v této oblasti je velmi důležitý přístup pedagoga v mateřské škole, který citlivým a profesionálním způsobem přivádí děti k správnému užívání jazykových prostředků.⁷⁵

2.6. Emoční vývoj dítěte v předškolním věku

Důležitost emočního vývoje spočívá v sebepojetí, seberegulaci a postupné socializaci emočního prožívání, které je s věkem stále odlišnější. Pro emoční vývoj je velice důležité emoční vyladění rodičů s dětmi, což je základ pro empatii a také pomáhá porozumět tomu, co je a co není sdělitelné emoční zkušeností. V období druhého a třetího roku jsou děti schopny označit výraz emocí druhých lidí a na negativní emoce blízkých osob se snaží reagovat prosociálně. Dítě v předškolním věku získává schopnost své pocity stále více ovládat, dokáže je zřetelněji a jemnějším způsobem vyjadřovat. Spolu s tím narůstá větší schopnost porozumět pocitům vlastním, druhých lidí a i schopnost vcítění se.⁷⁶

2.7. Socializace

„Socializace je proces, ve kterém dítě poznává a prožívá styk s dospělými a spoluvrstevníky, ověřuje si následky, jež určité chování vyvolává, poznává reakce na svá vlastní přání a požadavky, učí se něčeho zřít, dát druhým přednost nebo prosadit svá vlastní přání.“⁷⁷ Socializace je proces, který spojuje každého jedince se společností,⁷⁸ ale také se osamostatňování jedince od společnosti, kdy je schopen být

---

⁷⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 131 – 132.

⁷⁵ Srov. Tamtéž, s. 131 – 132.

⁷⁶ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 80 – 86.

⁷⁷ JEŘÁBKOVÁ, B. *Mateřská škola jako životní prostor I.*, s. 33.

⁷⁸ Srov. ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*, s. 122.

sám sebou.⁷⁹ Osobnost jedince musíme vždy vnímat jako souhrn vnitřních dispozic a vnějších vlivů, jako jedinečnou syntézu jeho chování, vlastností a probíhajících procesů biologických, psychologických a sociálních, neboť je s těmito procesy ve vzájemné interakci. Jedinec se stává kulturní a sociální bytostí, která jedná v rámci tolerance dle uznávaných pravidel společnosti, své jednání směřuje ke společensky přijatelným normám a hodnotám, plní individuální role a očekávání ze strany společnosti. Cílem socializace je ztotožnění se a přijetí společenských a kulturních norem a hodnot. Neúspěšná socializace je problém pro jedince, kterému hrozí sociální vyloučení, ale i pro společnost, která je ohrožena sociální deviací jedince.⁸⁰

Socializaci rozdělujeme na primární a sekundární. V předškolním věku ve formování vlastního „já“ hrají významnou roli rodiče. Primární socializace se realizuje v rodině, kdy se dítě učí základní návyky, komunikační dovednosti, prožívá emoce, apod. Cílem primární socializace je utvoření vlastního „já“ jako vědomí vlastní identity a odlišit se od ostatních. Do sekundární socializace spadají vzdělávací instituce (mateřská škola, základní škola, apod.), vliv vrstevníků, vliv médií a další. Socializace probíhá ve čtyřech významných obdobích, úzce spjatých s věkem dítěte. V nejranějším vývoji (od narození do jednoho roku) dítě aktivně matce signalizuje pláčem, gesty, úsměvem své potřeby, na které ona reaguje. Od jednoho roku do tří let se dítě učí vlastní obsluze – dodržuje základní hygienu, samostatně jí, převléká se, apod. S růstem sebekontroly a sebeovládání je spojeno určité osamostatňování se, kdy dítě začíná vystupovat ve svém sociálním prostředí relativně samostatně. V období nástupu do mateřské školy se mění sociální povaha hry, formuje se základ pro přijetí společenských hodnot a norem, morálky a řádu, rozvíjí se sociálně podmíněná citová a volní struktura osobnosti. Dochází k odlišování rolí matky, otce, sourozenců, vrstevníků, ale i dalších cizích osob. V období školní zralosti je socializace spojena s proniknutím do širší sítě společenských vztahů školy a kolektivu vrstevníků.⁸¹

„Vrstevnická skupina zkouší nové způsoby chování bez kontroly a sankcí ze strany dospělých, posuzuje jedince bez zasahování dospělých, a tak odhaluje jejich pozice, formuluje vzájemná očekávání bez zkreslení postojů dospělých, ovlivňuje vztahy ke škole, zprostředkuje přechod od socializace v rodině k institucím sekundární socializace, poskytuje podporu např. při fyzickém střetu nebo při konfliktu proti

---

⁷⁹ Srov. HAVLÍK, R. *Sociologie výchovy a školy*, s. 43 – 65.

⁸⁰ Srov. HAVLÍK, R. *Sociologie výchovy a školy*, s. 43 – 65.

⁸¹ Srov. Tamtéž, s. 43 – 65.

„velkým“ pracovním nárokům, ...“⁸² Základním faktorem socializace se v období dětství stává vrstevnická skupina, která plní významně důležité sociální funkce. Jedinci nabízí skupina nové prožitky, emoce a vztahy a rovněž v ní většinou nachází spolehlivé zastání a ochranu. Pokud je ochrana nespolehlivá, bývá považována za zradu.⁸³

Socializační proces se skládá ze tří fází, kterými jsou vývoj sociální kreativity, vývoj sociální kontroly a osvojení sociálních rolí.⁸⁴ Fáze vývoje sociální kreativity je „vývoj bohatě diferenciovaných emočních vztahů k lidem v bližším i vzdálenějším společenském okolí.“⁸⁵ Ve fázi vývoje sociálních kontrol a hodnotových orientací se jedná především o vývoj norem, které si jedince vytváří na základě příkazů a zákazů udělovaných dospělými, které později přijímá za své, a které usměřují jeho chování do mezí určených společností. Chování jedince je tedy omezeno společenskými hranicemi, ale i určováno cíli, na jejichž dosažení je orientováno úsilí jedince.⁸⁶ Fáze osvojení sociálních rolí spočívá v přijetí „takových vzorců chování a postojů, které jsou od jedince očekávány ostatními členy společnosti, a to vzhledem k jeho věku, pohlaví, společenskému postavení.“⁸⁷

2.7.1. Socializace dítěte předškolního věku

„Období předškolního věku je označováno jako věk iniciativy, jehož hlavní potřebou je aktivita.“⁸⁸ Aktivita předškolního dítěte má konkrétní směr, je stále ovládána emocemi a aktuální situací, ale je na ní méně závislá než byla u batolete, neboť se rozvíjí mechanismy, které ji mohou ovlivňovat. Hlavním záměrem socializace je rozvoj aktivity, která má být účelná, a proto musí být nějakým způsobem regulována. Potřeba seberealizace je uspokojována zejména takovou činností, která je pozitivně hodnocena a prostřednictvím níž se může předškolní dítě prosadit. Největší význam mají názory a pozitivní hodnocení dospělých, které dále ovlivňují chování dítěte, protože pro něj představují zatím jedinou zpětnou vazbu od okolí. Pocit úspěšnosti a uznání posiluje dětskou sebeúctu a zni vyplývající sebejistotu. Mechanismy ovlivňující socializaci dítěte

---

⁸² HAVLÍK, R. *Sociologie výchovy a školy*, s. 55 – 56.

⁸³ Srov., Tamtéž, s. 43 – 65.

⁸⁴ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 93.

⁸⁵ Tamtéž, s. 93.

⁸⁶ Srov. Tamtéž, s. 93.

⁸⁷ Tamtéž, s. 93.

⁸⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 119.

v předškolním věku probíhají aktivně i v mateřské škole, která u dítěte podporuje různé aktivity a rovněž je i reguluje.⁸⁹

Mateřská škola je tou prvotní institucí, ve které se mohou odhalit projevy dosavadní chybné socializace, která může mít v budoucnu charakter sociálně patologických jevů. V mateřské škole je dítě v kontaktu s druhými dětmi stejného věku na obdobné vývojové úrovni, tudíž mají potřeby, zájmy a nároky téměř totožné.⁹⁰ „Jen v takové skupině se kladou základy pro souhru a pozdější spolupráci i pro takové postoje, jako je přátelství, solidarita, povinnost vůči ostatním, obětavost, ale také soutěživost, konkurence, prestiž atd. To jsou možnosti, v nichž mateřská škola běžné rodinné prostředí specificky převyšuje.“⁹¹, protože v těchto záležitostech má rodina tak výraznou ztrátu, že socializační funkce mateřské školy dosahuje rázu terapeutického. Ten je cíleně využíván zejména v poradenství, protože mateřská škola dovede poměrně spolehlivě zachytit počáteční známky nepřizpůsobivého chování z jednání a vystupování dítěte, které si přineslo z rodinného prostředí. Taktéž se v ní mluví o těžkostech, které mohou vznikát při přechodu dítěte z rodiny do početného kolektivu druhých dětí, řízeného navíc novou autoritativní osobou pedagoga. Nejčastěji mateřská škola upozorňuje na potřebu odkladu školní docházky, vyslovuje podezření na specifické poruchy učení aj.⁹²

2.8. Normy chování

Morální uvažování dítěte je závislé na jeho celkovém vývoji a zkušenostech, které jsou sociokulturně podmíněny. Předškolní dítě používá heteronomní morálky, tedy nemá svůj vlastní názor, za správné považuje to, co řeknou dospělí, rovněž tak uznává pravidla, která mu prezentují uznávané autority.⁹³

Osvojování norem a interpretace jejich významu je závislá na úrovni poznávacích procesů. K dodržování norem je předškolní dítě motivováno formou odměn a trestů. Normy zlehčují orientaci v sociálním prostředí a jsou velmi významné pro rozvoj vlastní identity. Ke konci předškolního období dochází k respektování norem, dítě je

---

⁸⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 119 – 120.

⁹⁰ Srov. MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*, s. 109 – 111.

⁹¹ MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*, s. 111.

⁹² Srov. MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*, s. 109 – 111.

⁹³ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 120 – 123.

tedy schopno pociťovat vinu za nežádoucí chování.⁹⁴ „Pocity viny znamenají, že dítě začíná akceptovat určitá omezení jako bezvýhradně platná a samo pociťuje jejich porušení za nepříjemné.“⁹⁵ Tím, že dítě už bez přítomnosti autority pozná, že se provinilo či pociťuje vinu, se začíná rozvíjet svědomí, které funguje jako autoregulační mechanismus. Normám chování, které jsou základem autoregulačního systému, se dítě učí především ve své rodině. Jiné prostředí nehraje takový význam, protože nemá pro dítě dostatečnou emocionální váhu jako rodina.⁹⁶

2.9. Rozvoj prosociálních a sociálních dovedností

Rozvoj prosociálního chování je spojen s dosažením určité úrovně empatie, se schopností ovládat agresivitu a vlastní aktuální potřeby.⁹⁷ „Být prosociální znamená chovat se k druhým lidem tak, aby mé chování přinášelo užitek nejen mně samému, ale i ostatním. Mít radost, když svým přičiněním udělám radost druhému člověku. Být prosociální znamená pomoci a nečekat na odměnu.“⁹⁸

Předpokladem pro prosociální chování je uspokojení dětské jistoty a pocitu bezpečí. Děti mající základní důvěru v život nahlíží na svět jako na relativně bezpečné prostředí, věří, že vlastními silami lze ovlivňovat určité dění. To znamená, že vlastní chování má určitý význam, že se lze aktivně podílet na aktuální situaci a nějak ji rozvíjet. Rozvoj prosociálního chování je závislý na dosažené úrovni kognitivních dovedností a je výsledkem sociálního učení. Na konci předškolního období je dítě schopné omezeně uvažovat z pohledu druhé osoby, tedy chápat i jeho potřeby. Sociálními dovednostmi se dítě učí na základě forem identifikace, nápodoby vzoru dospělých, ale i za pomoci vysvětlování a podmiňování (odměna, trest).⁹⁹

Dítě v předškolním věku dovede projevit empatii a zkouší pomoci osobě, která je v nesnazi. Reálná pomoc je v tomto věku omezena, protože předškolní děti dokáží vnímat pouze některé emoční prožitky druhých, neumí je správně zpracovat, a proto reagují spíše na ty, které se projevují navenek (pláč, křik, smích). V důsledku toho jej silné emoce druhé osoby ovlivní, začne je sdílet a není schopné dělat něco dalšího. Aby dítě bylo schopno empatie, musí zvládnout poznání sebe sama na úrovni odpovídající

---

⁹⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 120 – 123.

⁹⁵ Tamtéž, s. 121.

⁹⁶ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 120 – 123.

⁹⁷ Srov. Tamtéž, s. 123 – 125.

⁹⁸ SVOBODOVÁ, E. A kol., *Vzdělávání v mateřské škole*, s. 119.

⁹⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 123 – 125.

jeho věku a porozumět vlastním emocím, poznat druhé lidi a chápat jejich emoce a tím rovněž dochází k posilování sebeúcty dítěte.¹⁰⁰

Rozvoj prosociálního chování souvisí s kontrolou a ovládním agresivních tendencí. U předškolního dítěte se mohou objevit obě formy agrese fyzická i verbální. Při posuzování agresivního chování musíme uvažovat nad motivací či návykem dítěte k takové činu, schopností dítěte pochopit negativní důsledky svého jednání, schopností dítěte své chování ovládat a schopností volit přijatelnější způsob řešení situace, protože kompetence prosociálního chování se teprve rozvíjejí. K tomu, aby se dítě chovalo prosociálně, potřebuje zažít stejné chování od svých kamarádů, od dospělých.¹⁰¹

3. „Po ovoci se pozná strom.“

Walther¹⁰²

3.1. Význam rodiny pro předškolní dítě

Citová pohoda mezi dětmi a rodiči je důležitá pro zdravý psychický vývoj ve všech vývojových obdobích dítěte. V předškolním věku dítěte na ní velice záleží, protože usnadňuje naplnění jednoho ze základních vývojových cílů tohoto věku, kterým je identifikace s rodičem totožného pohlaví. Pro předškolní dítě jsou rodiče emocionálně významnou autoritou, protože krom jiného představují ideál, kterému se dítě chce ve všech směrech podobat, ztotožňovat se s ním. Identifikace se subjektivně významnou osobou zvyšuje pocit jistoty a bezpečí, posiluje sebejistotu, zvyšuje sebeúctu, snižuje pocit ohrožení. Otec a matka mají své specifické role v rodině. Otec vystupuje jako schvalující, usměrňující, trestající autorita, která rovněž připravuje na různá omezení a respekt vůči nejrůznějším normám. Matka naplňuje roli laskající, litující, ochraňující a ovlivňuje převážně rozvoj neformálních a bezprostředních vztahů k lidem.¹⁰³

Děti dávají rodičům společenskou hodnost, hodnost rodiče. Rodiče si uvědomují tento svůj význam a hodnotu. Prožívají ji nejvíce v případech, kdy je někdo potřebuje, někomu pomáhají a je na nich někdo závislý. Děti rovněž otevírají budoucnost svým

---

¹⁰⁰ Srov. SVOBODOVÁ, E. A kol., *Vzdělávání v mateřské škole*, s. 120 – 126.

¹⁰¹ Srov. Tamtéž, s. 120 – 126.

¹⁰² ČÁČKA, O. *Psychologie dítěte*, s. 64.

¹⁰³ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 125 – 127.

rodičům nahlížením do budoucnosti svého dítěte, těší se s ním na něco či obávání se něčeho.¹⁰⁴

Významnou pro dítě předškolního věku je i role prarodičů, kteří jsou v rodině přijímání a tolerování rodiči dítěte. Do interakce s dítětem přinášejí nové modely chování, tvořivost, nápaditost, uvolněnost a bezprostřední zodpovědnost za vývoj dítěte. V některých neúplných rodinách prarodiče nahrazují vzor rodiče, který chybí. Dítě dopřává svým prarodičům pocítit pocit sounáležitosti a smysluplnosti života.¹⁰⁵

3.2. Význam rodiny pro výchovu předškolního dítěte

Výchova v nejširším slova smyslu znamená rozvoj osobnosti, působením druhých (rodiči, dětmi, pedagogy, odborníky), jednak vlastní snahou. V užším slova smyslu ji chápeme jako výchovně plánovaná opatření s hluboko působícími účinky. Smyslem výchovy je ovlivňování individuálního růstu na základě vloh a schopností jedince, které u něho vedou k tělesnému, duševnímu a intelektovému rozvoji. Rovněž napomáhá k jeho způsobilosti řešit úkoly, které vyplývají ze společenské existence, čímž zajišťuje další rozvoj politického, hospodářského a kulturního života celé společnosti. Výchova má základní význam pro utváření mezilidských a společenských vztahů.¹⁰⁶ Podstatným znakem rodinné výchovy je trvalost a hloubka citových vztahů mezi dětmi a rodiči.¹⁰⁷

Výchovné působení může mít prvky demokratického, liberálního či autoritativního stylu výchovy. Demokratický neboli stimulační výchovný styl využívá spontánnost, přirozenou tendenci zvědavosti dítěte i jeho snahy napodobování. Prostředkem dosažení výchovy jsou zde pochvala a povzbuzení. Tento styl se projevuje porozuměním a respektováním individuálních potřeb dítěte, čímž vytváří prostředí, ve kterém dochází k respektování práv druhých osob, rozvoji dětské iniciativy, zodpovědnosti a samostatnosti. Autoritativní neboli inhibiční výchovný styl představuje opak demokratické výchovy, neboť uplatňuje příkazy, zákazy a sankce. V důsledku toho dochází k nedostatečnému uspokojování základních potřeb a zájmů dítěte, protože toto výchovné působení vede k potlačení iniciativy dítěte, k závislosti dítěte na pečovateli, ke zvýšené podřízenosti či naopak k agresivitě dítěte. Liberální neboli volná výchova stojí mezi autoritativním a demokratickým výchovným stylem, jehož záměrem je

---

¹⁰⁴ Srov. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, s. 27.

¹⁰⁵ Srov. ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*, s. 158 – 159.

¹⁰⁶ Srov. JERÁBKOVÁ, B. *Mateřská škola jako životní prostor I.*, s. 30.

¹⁰⁷ Srov. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, s. 29.

minimální řízení dítěte a kladení menších nebo žádných požadavků na dítě. Liberální styl vychovává jedince se sníženou schopností respektovat normy, s nedostatečným smyslem pro odpovědnost, se sníženou schopností integrace a organizace práce ve skupině.¹⁰⁸

Výchovné působení na děti má obsahovat všechny prvky výše uvedených výchovných stylů, protože nejlepší je výchova ani příliš přísná, ani příliš shovívavá. V předškolním věku vrcholí proces přijímání modelů sociálních vztahů a napodobování vzorů, které dítě nejvíce „otiskuje“ do svého životního prostředí, tudíž si je přenáší způsobem komunikace, spoluprací, přijímáním úkolů a respektováním práv a zájmu druhých i do jiných prostředí. Zařazením dítěte do jiného než rodinné prostředí dochází ke konfrontaci názorů a praktik rodiny s názory a praktikami nového prostředí, což může vést ke skrytým nebo zjevným sociálním patologiím.¹⁰⁹

3.3. Význam rodiny pro vztahy předškolního dítěte

Charakteristické po předškolní věk je uvolňování vázanosti na rodinu a postupně i vázanosti na dospělé. Vztah mezi vrstevníky je symetrický, oba jedinci jsou si rovni, mají stejné kompetence i status. Vztah však poskytuje méně jistoty než vztah s dospělými, od vrstevníka nemůže dítě očekávat ochranu a toleranci. Aby dítě bylo schopné navazovat kontakty mezi vrstevníky, potřebuje dozrát na takovou úroveň, kde už nebude potřebovat podporu a potvrzení o jistotě a bezpečí, a tak navázání vztahu mezi vrstevníky je považován za signál určité zralosti osobnosti předškolního dítěte.¹¹⁰

Vztah se sourozenci je ovlivněn věkem a vývojovou úrovní dětí, v předškolním věku mívají dost často rozporný charakter. Vzájemný vztah mezi sourozenci závisí v určité míře na postoji rodičů, jak se umějí vcítit do dítěte a jak jim prezentují své názory a postoje. Sourozenci jsou zároveň jak spojenci, tak soupeři, protože musejí dělit o pozornost rodičů a materiální výhody. U sourozenců s nízkým věkovým rozdílem jsou si spojenci ve společné hře, kdy mohou vytvářet zajímavější prostředí a situace. V sourozeneckém vztahu, ve kterém je starší dítě, přijímá toto roli vzoru, s kterým se mladší sourozenec ztotožňuje a napodobuje ho. Starší sourozenec pomáhá mladšímu v sociálních dovednostech, v pochopení rodičovského očekávání, zároveň

---

¹⁰⁸ Srov. ŠMELOVÁ, E. *Mateřská škola – teorie a praxe I*, s. 90 – 91.

¹⁰⁹ Srov. MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*, s. 110 – 111.

¹¹⁰ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 127 – 131.

může sloužit jako zdroj jistoty a bezpečí. Od staršího sourozence se očekává zvládnutí nadřazené role a její ovládnutí sociálně přijatelným způsobem, kdy nesmí zneužívat svého postavení. V situaci, kdy je předškolní dítě starším sourozencem, se může stát, že novorozeneckého sourozence nepřijme z obavy ze ztráty rodičovské lásky, své dosavadní pozice v rodině, pozornosti rodičů, která byla směřována jen k němu. Na takovou situaci může dítě reagovat regresí ve vývoji či chování. Role staršího sourozence i dítěte je v této situaci nevýhodná a nechtěná, proto dítě o ni ztrácí zájem a chce být zpět malým a milovaným.¹¹¹

Vztah ke kamarádům je jiný než k sourozencům, protože kamaráda si dítě může vybrat samo. Ve vrstevnické skupině se rozvíjí vtahy na stejné úrovni. Vrstevníci mají podobnou úroveň sociálních kompetencí, avšak se začínají projevovat individuální rozdíly, které jsou dané osobnostními rysy či specifickými zkušenostmi dítěte.¹¹²

Významná pro vztah předškolního dítěte s vrstevníkem je shoda v oblasti vnějších projevů, protože má dítě potřebu sdílet činnosti. Při výběru kamaráda rozhoduje pohlaví, vzhled dítěte, vlastnictví zajímavého předmětu či atraktivita činnosti. Důležitou roli hraje i chování dítěte, které se odráží do sociální úspěšnosti u vrstevníků i u dospělých. Kolektivem oblíbené děti bývají přátelské, dobře laděné a sociálně zdatnější. Tímto se vytváří základ budoucích sociálních rolí a určitého sociálního statusu. Děti, které jsou sociálně zdatnější a mají žádoucí kompetence, získávají obvykle lepší sociální roli nebo hodnocení. Tyto role poukazují na jejich sociální hodnotu a zároveň jsou pozitivní zpětnou vazbou.¹¹³

V předškolním období převládají dvě skupiny dětí, které rozlišujeme podle potřeby být s vrstevníky. Do první skupiny patří děti, které stále vyžadují přítomnost jiných dětí. Chtěly by stále chodit na návštěvy, zvou své kamarády k sobě domů. Můžeme předpokládat, že také dítě bude i v dalším vývoji směřovat k extroverzi, i když dítě preferuje kamarády před rodiči, potřebuje pevné rodinné zázemí a vypovídat se rodičům. Snahou rodičů by mělo být poznat kamarády, se kterými jejich dítě tráví čas, popřípadě poznat i rodiče kamaráda, aby věděli, z jakého rodinného prostředí pochází. Druhou skupinou jsou děti, které nevyhledávají další děti, jsou samotářské, více bojácné. Někdy si nechávají od ostatních dětí ubližovat, neumějí se bránit. V takovém případě rodič dítě nesmí nutit do kontaktů s vrstevníky, ale na druhou stranu by rodič

---

¹¹¹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 127 – 131.

¹¹² Srov. Tamtéž, s. 127 – 131.

¹¹³ Srov. Tamtéž, s. 127 – 131.

neměl nechat dítě izolovat. Zájem rodičů by měl spočívat ve snaze ukázat dítěti radost z kamarádství s jinými dětmi, pomoci mu je poznat, navázat kontakt, tak aby se dítě nebálo.¹¹⁴

3.4. Význam rodiny pro vývoj rolí předškolního dítěte

Základním cílem tohoto vývojového období je sebeprosazení dítěte ve vrstevnické skupině. Ve skupině vrstevníků se rozvíjí schopnosti soupeřit a spolupracovat.¹¹⁵

„Soupeřivá role, motivovaná potřebou sebeprosazení, má v současné společnosti zaujímá značnou prestiž a její atraktivnost ovlivňuje rozvoj dětské identity nejen předškolního období, ale především školního věku.“¹¹⁶ Spolupráce vyžaduje spoluúčast zralejších mechanismů jako je sebeovládání, potlačení uspokojení vlastních potřeb, umění sdílet uspokojení potřeb ostatních, vzdání se egocentrického pohledu na svět. Role soupeře je pro dítě snazší a atraktivnější oproti roli spolupracovníka, protože se musí naučit přijmout určitou míru frustrace z potřeby sebepotvrzení, což je pro egocentricky myslícího předškoláka obtížné, protože se sice dovede vcítit do někoho jiného, ale výsledek empatie bývá v čase i intenzitě působení omezený. Děti v předškolním věku získávají i jiné role, nad kterými se učí dosáhnout kontroly. Později dochází k odlišnostem a specifikacím sociálních rolí, kdy dítě dosahuje určitého postavení a sociálního statusu ve skupině (např. oblíbenec, vůdce, bavič). Každá role obsahuje souhrn postojů, chování a má konkrétní rysy. Dítě se musí naučit diferencovat své chování podle situace, v které se nachází a podle role, kterou zde zaujímá.¹¹⁷

3.5. Význam rodiny pro vytvoření vztahu s dospělými

Vztah vrstevníků je odlišný ke vztahu k dospělým, protože dospělí vůči dětem zaujímají nadřazenou pozici, jsou autoritou, mají vyšší sociální status, ale i přesto by se vztah mezi dětmi a rodiči měl vyvíjet na přátelské bázi.¹¹⁸ Předškolní pedagog bývá pro dítě první dospělou osobou, se kterou se dítě setkává mimo rodinné prostředí. Převládá tendence přijímat učitelku pozitivně, protože se stává pro dítě důležitou osobou, která

---

¹¹⁴ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě v předškolním období*, s. 18.

¹¹⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 127 – 131.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 130.

¹¹⁷ Srov. Tamtéž, s. 127 – 131.

¹¹⁸ Srov. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*, s. 81.

zaujímá významné místo v jejich životě. Dítě ji přijímá za vzor, podle ní si může vytvářet hodnotovou orientaci na svět.¹¹⁹

Předškolní pedagog je chápán jako odborně kvalifikovaná osoba, která je průvodcem dítěte i rodičů při přechodu dítěte z rodiny do mateřské školy. Jeho základním působením je podpora integrace dítěte do mateřské školy¹²⁰ a naučit žít dítě s jinou autoritou než jsou rodiče.¹²¹ v mateřské škole za dítě přebírá zodpovědnost a určuje pravidla, jeho se dítě ptá, co může a co ne. Proto je předškolní pedagog pro dítě důležitý.¹²² Přístup pedagoga je vždy ovlivněn individualitou dítěte, je schopen přizpůsobit se jí a také vést dítě k tomu, aby se samo snažilo přizpůsobit pravidlům.¹²³

4. Mateřská škola

Mateřská škola je po rodině sekundárním socializačním zařízením, do kterého dítě přichází, aby rozšířilo své původní a získalo nové poznatky, znalosti a zkušenosti potřebné ke svému tělesnému, psychickému, mravnímu a sociálnímu rozvoji.¹²⁴ „Posláním mateřské školy je sloužit rozvoji jak individuálních potřeb a zájmů dětí, tak rozvíjejí jejich celé osobnosti.“¹²⁵ Mateřská škola je formálně a obsahově institucí, která má velice blízko k rodině, protože přispívá k výchově a vzdělávání dítěte, představuje pro dítě bohaté pedagogické prostředí, které doplňuje rodinu a rozšiřuje dětské zkušenosti od ukončeného třetího roku po nástup do základní školy. Jednou z významných funkcí mateřské školy je připravit dítě na vstup do základní školy.¹²⁶

4.1. Cíle a úkoly mateřské školy

Nejdůležitějším úkolem je uskutečnění práva dítěte na vzdělání a výchovu. Mateřská škola se orientuje na společenské, sociální, výchovné a mravní hodnoty, zprostředkovává dětem prožitky, které jsou potřebné k utváření celé jejich osobnosti, a umožňuje jim poznání, které přispívá k rozvoji všestranné osobnosti. Klade si za cíl vytvořit takové možnosti, v takovém prostoru a čase, aby se mohla osobnost dítěte rozvíjet v oblasti motorické, emocionální, kognitivní, etické a sociální. Pro naplnění

¹¹⁹ Srov. SVOBODOVÁ, E. A kol., *Vzdělávání v mateřské škole*, s. 77.

¹²⁰ Srov. NIESEL, R., GRIEBEL, W. *Poprvé v mateřské škole*, s. 32.

¹²¹ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě v předškolním období*, s. 11 – 13.

¹²² Srov. NIESEL, R., GRIEBEL, W. *Poprvé v mateřské škole*, s. 32.

¹²³ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě v předškolním období*, s. 14 – 15.

¹²⁴ Srov. JEŘÁBKOVÁ, B. *Mateřská škola jako životní prostor I.*, s. 47 – 54.

¹²⁵ Tamtéž, s. 54.

¹²⁶ Srov. Tamtéž, s. 47 – 54.

těchto cílů je důležitým předpokladem přijetí osobnosti dítěte předškolním pedagogem se všemi jeho individuálními rysy, jako je věk, národnost, mentalita, temperament, zájmy, schopnost, nadání.¹²⁷

Další výchovně vzdělávací úkoly zasahují do několika výchovných oblastí, jakými jsou sociální výchova a utváření osobnosti, výchova k myšlení, výchova k správnému užívání jazyka, rytmická a hudební výchova, tělesná výchova, pohybová výchova aj. Cílem mateřské školy je rozvoj dítěte jako osobnosti, jeho vůle a schopnosti se rozhodovat, komunikace, tolerance, ochoty pomoci, schopnosti zapojit se do společnosti, respektovat vlastní i cizí zájmy. Velmi důležitou funkcí mateřské školy je nabídnout dítěti pomoc při řešení konfliktů a jejich následného zpracování. Mimo jiné vede dítě k citové jistotě a důvěře, což tvoří základ sebedůvěry, rozvoje vnímavosti a celkového charakteru osobnosti. V neposlední řadě rozvíjí dítě v mateřské škole pod vedením pedagoga fantazii, kreativitu a hravost, učí se užívat jazyka jako prostředek k navázání kontaktu, zdokonalování se ve tvoření vět, rozvoji myšlenkových operací. Pedagogickým působením napomáhá pobyt v mateřské škole rozšiřování vědomosti, poznání nových osob, věcí a okolí. Velmi důležité je pro předškolní věk dětí naučit se, jak funguje mateřská škola, aby potom děti lépe pochopily fungování základní školy. Naučí se dodržovat pravidla, která jim pomohou se lépe orientovat v budoucím životě. Za velmi důležité považují skutečnost, že se dítě v mateřské škole naučí orientovat v časových údajích a dodržovat základní pravidla, která pro optimální vývoj osobnosti potřebuje.¹²⁸

4.2. Význam mateřské školy pro socializaci do společnosti

Důležitou roli sehrává mateřská škola v přechodu z intimní skupiny do širší společnosti, kdy napomáhá vyrovnávat to, co dětem dříve zajišťovala makrorodina, která poskytovala podnětné sociální prostředí.¹²⁹

Významný rozdíl mezi rodinou a mateřskou školou je délka trvání vztahů a pobytu v nich. Délka trvání rodinných vztahů, tím že je rodina primární socializační institucí po celý život dítěte, není předurčena ani časově omezena. Naproti tomu vztah dítěte a pedagoga je v této sekundární socializační instituci od počátku ohraničen a předurčen.

---

¹²⁷ Srov. JEŘÁBKOVÁ, B. *Mateřská škola jako životní prostor I.*, s. 57 – 60.

¹²⁸ Srov. Tamtéž, s. 57 – 60.

¹²⁹ Tamtéž, s. 47 – 54, 146 – 155.

Obvyklé jsou to 2–3 roky, podle nástupu dítěte do mateřské školy a jeho dosažení školní zralosti. Rozdílné je i učení, které v rodině probíhá přirozeně v životních situacích, není časově ani obsahově ohraničeno, ale je pouze ovlivněno materiální a sociální stránkou rodiny. V rodině probíhá otevřený učební proces, nefunguje předurčené kdy, jak, kde a co se má dítě naučit, což funguje v mateřské škole, kde se plní vzdělávací programy. Výchovné zásady jsou také odlišné, v rodině probíhají nahodile, kdežto v mateřské škole se jedná o profesionální, plánovanou a strukturovanou výchovu.¹³⁰

Mateřská škola pomáhá předškolnímu dítěti naučit se žít podle určitých pravidel, která se liší od těch v rodině, žít v kolektivu dětí, zvykat si na to, že nebudou věci tak, jak si přeje ono, naučit se dělit o hračky, vyjádřit svůj názor, umět respektovat názor druhého. Pro odpoutání dítěte od rodiny je důležité získat pocit jistoty, který se utváří rovněž tím, že si rodič dítě z mateřské školy vyzvedává a chodí s ním opět domů. Takže si dítě uvědomuje, že maminku a tatínka neztrácí, ale jen na určitou dobu si hraje s jinými dětmi.¹³¹

Mateřská škola musí dát dětem příležitost komunikovat s jinými dětmi, možnost vzájemně se s nimi měřit, naučit se řešit konflikty, učit se vyhrávat a zvládat prohru, respektovat pravidla, cvičit se v ohleduplnosti. Rodiče potřebují mít odborné zařízení, ve kterém jsou jejich děti zaopatřeny v době, kdy jsou v zaměstnání. Děti potřebují bezpečný prostor pro hraní a pro uspokojení svých potřeb, což mateřská škola naplňuje.¹³²

4.3. Vstup předškolního dítěte do mateřské školy

Osobitý charakter mateřské školy je dán prostorovými možnostmi, materiálním vybavením, správným sestavením dětské skupiny, kapacitou a počtem dětí ve třídě. Zřizovatelem či provozovatelem, strukturou obyvatelstva oblasti, ve které se mateřská škola nachází, poskytovanými sociálními službami dětem i rodičům, v neposlední řadě pedagogickým sborem a jeho vedení. Podle mého názoru je velmi důležitá, řekla bych až nejdůležitější, osobnost učitele.¹³³

Před nástupem do mateřské školy je vhodné vytvořit dítěti občasné podmínky, které ho připraví na situace, které s sebou školka přináší. Dítěti usnadňuje vstup do mateřské

---

¹³⁰ Srov. JERÁBKOVÁ, B. *Mateřská škola jako životní prostor I.*, s. 47 – 54, 146 – 155.

¹³¹ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě v předškolním období*, s. 11 – 13.

¹³² Srov. JERÁBKOVÁ, B. *Mateřská škola jako životní prostor I.*, s. 47 – 54, 146 – 155.

¹³³ Srov. Tamtéž, s. 47 – 54, 146 – 155.

školy například krátkodobé odloučení od matky nebo jiné pečující osoby. Dále umožnění jeho kontaktu s jinými dětmi, zejména v rodinném prostředí dítěte. Dítě se tak může naučit dělit se o hračky a účastnit se hry s jinými dětmi. Důležité pro lehčí vstup do mateřské školy je také zvyšování požadavků na dítě, např. samostatně se oblékat, vysvlékat, vykonávat některé úkony hygieny. Pro dítě je důležité, aby získalo pozitivní zkušenosti, které dobře využije ve chvílích odloučení od rodiny.¹³⁴

Rodiče by měli obdržet dostatek informací o fungování mateřské školy, do které chtějí dát své dítě¹³⁵, protože vstupem do mateřské školy dítě opouští chráněné, intimní, ohraničené prostředí své rodiny a střetává se v novém prostředí s novými lidmi a zcela novými normami a povinnostmi a to vše bez dosažitelnosti matky. Zkušenosti, které dítě získá při prvním setkání s mateřskou školou, významně ovlivňují postoj dítěte k mateřské škole. Reakce dítěte na mateřskou školu při vstupu je velmi individuální. Přejít z rodiny do mateřské školy nemusí být vždy spojen s potížemi, ale i přesto tvoří krizový bod v dětské socializaci, proto by se mělo dítě i rodiče na vstup do mateřské školy postupně připravovat.¹³⁶

Výběr mateřské školy má splňovat očekávání rodičů i dítěte. Pokud je v místě bydliště více mateřských škol, měli by je navštívit ideálně oba rodiče i dítě. Otevírá se jim možnost porovnání vzdělávacího institutu, které bude jejich dítěte navštěvovat. Důležitý je i názor dítěte, kde se mu líbilo víc, i k tomu by měl rodič přihlídnout. V mateřské škole je velmi důležité uspořádání dne, kolik hodin dítě věnuje řízenému zaměstnání, kdy má volnou zábavu a čas na realizování činnosti, kterou si samo vybralo.¹³⁷

4.4. Výchova a vzdělávání v mateřské škole

„Výchova se jeví jako regulování, záměrné a cílené vstupování do celoživotního procesu zespolštění jedince, probíhající v jistém konkrétním kulturně společenském systému.“¹³⁸ Tento systém tvoří čtyři složky: „složky hodnotově normativní, složky mezilidsky vztahové, složky rezultativní a složky osobnostní.“¹³⁹ Do hodnotově normativní složky patří sociální hodnoty a normy, přesvědčení a ideologie.

¹³⁴ Srov. JEŘÁBKOVÁ, B. *Mateřská škola jako životní prostor I.*, s. 47 – 54, 146 – 155.

¹³⁵ Srov. SVOBODOVÁ, E. A kol., *Vzdělávání v mateřské škole*, s. 64.

¹³⁶ Srov. JEŘÁBKOVÁ, B. *Mateřská škola jako životní prostor I.*, s. 47 – 54, 146 – 155.

¹³⁷ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě v předškolním období*, s. 14 -15.

¹³⁸ KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*, s. 41.

¹³⁹ Tamtéž, s. 41.

Do mezilidsky vztahové složky řadíme sociální interakce, komunikaci a pracovní činnost. Materiální, duchovní a organizační produkty spadají do složky rezultativní. Složka osobnostní je tvořena individuálními subjekty společenského a kulturního prostředí. Výchova je proces, který se podílí na utváření osobnosti jedince. Výchova je činnost, která podmiňuje život a zároveň je jím podmíněna.¹⁴⁰

Vzdělání je „souhrn vědomostí, dovedností postojů osvojených jedincem v průběhu života.“¹⁴¹ Vzdělávání je „učení zprostředkované přijímání dosavadních zkušeností lidstva, chování a hodnotových systémů.“¹⁴²

Výchova a vzdělávání v mateřské škole se vzájemně doplňují a úzce spolu souvisí. Vzděláváním i výchovou dítěte v mateřské škole se snažíme dosáhnout, aby dítě bylo schopné zodpovědnému chování a zároveň, aby se dítě otevřelo světu kolem sebe. Společnou hrou, společným rozhovorem a společnou činností získává dítě schopnost „chtít pochopit a chápat.“ Aby dítě bylo schopno poznávat okolní svět, získat k němu důvěru, musí postupně zvládnout několik činností, mezi které patří přístup ke světu za pomoci symbolů a používání symboliky, získání zkušeností na základě činného jednání, pochopení světa viděním a vžíváním se do něho, získat zkušenosti novou hrou, řečí a obrázkovým znázorněním. Ze smyslů pro poznávání nových věcí je pro dítě nejdůležitější hmat a zrak.¹⁴³

Předškolní výchovu můžeme chápat ve čtyřech pojetích, pojmem předškolní výchova se označuje: „celkový výchovný proces v rodině i mimo rodinu od narození dítěte až do počátku jeho školní docházky, instituční forma výchovy v mateřské škole, která doplňuje, rozšiřuje a podporuje výchovu v rodině, cílevědomé podporování rozvoje dítěte v posledním roce jeho docházky do mateřské školy, speciální příprava dítěte na školu vůbec.“¹⁴⁴

Hra je zde chápána jako pedagogický princip, který je důležitý k obohacení dětských zkušeností a zprostředkovává poznání okolí. Dítě si má v mateřské školce hrát, aby zpracovalo své prožitky, hrou se děti učí.¹⁴⁵

---

¹⁴⁰ Srov. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova*, s. 41.

¹⁴¹ HARTL, P., HARTLOVÁ H. *Psychologický slovník*, s. 687.

¹⁴² Tamtéž, s. 687.

¹⁴³ Srov. JEŘÁBKOVÁ, B. *Mateřská škola jako životní prostor I.*, s. 66 – 70.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 47.

¹⁴⁵ Srov. Tamtéž, s. 55 – 57.

4.5. Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání je definováno ve Školském zákoně v §33: „Předškolní vzdělávání podporuje rozvoje osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.“¹⁴⁶

Předškolní vzdělávání je „preprimární vzdělávání, zabezpečuje uspokojování přirozených potřeb dítěte a rozvoj jeho osobnosti. Podporuje zdravý tělesný, psychický i sociální vývoj dětí a vytváří tak předpoklady pro jejich pozdější vzdělávání.“¹⁴⁷ Předškolní vzdělávání spadá do celoživotního vzdělávání, tedy „má svůj podíl na klíčových kompetencích nezbytných pro život jedince a vytváří předpoklady jeho dalšího kvalitního rozvoje.“¹⁴⁸

Cílem předškolního vzdělávání je dovést dítě k tomu, aby na konci předškolního období, dosáhlo v rozsahu svých osobních předpokladů přirozené fyzické, psychické a sociální samostatnosti. Získalo kompetence důležité pro jeho rozvoj a učení, pro život a vzdělávání. Osvojilo si základy pro zdravé sebevědomí a sebejistotu, pro schopnost být samo sebou, zvládnout přizpůsobení životu v sociální komunitě, v kulturní a multikulturní společnosti, jednat v duchu základních lidských a etických hodnot.¹⁴⁹

4.6. Organizace vzdělávání v mateřské škole

„Všechno, co potřebujete znát, tam někde je. Slušnost, láska a základy hygieny. Ekologie, politika, rovnost a rozumný život.“¹⁵⁰

Po celou dobu pobytu dítěte v mateřské škole by na něho mělo být působeno komplexním vzdělávacím způsobem, při kterém předškolní pedagog cíleně rozvíjí individuální osobnost dítěte. Základní forma vzdělávání je interakce mezi dítětem

¹⁴⁶ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění pozdějších předpisů § 33 [citováno 2013-3-6] [online] Dostupné na WWW. <<http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>> [citováno 2013-3-6]

¹⁴⁷ ŠMELOVÁ, E. *Mateřská škola – teorie a praxe I*, s. 104.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 105.

¹⁴⁹ Srov. Tamtéž, s. 104 – 117.

¹⁵⁰ FULGHUM, R. *Vše, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské školce*, s. 7.

a učitelkou po dobu celého dne. V průběhu dne se dítě pozvolna učí, protože všechna činnost odehrávající se v mateřské škole je prostředkem vzdělávání.¹⁵¹

Organizace dne by měla být co nejvíce přiblížena životu dítěte doma, ale zároveň by měla vytvářet podmínky pro optimální rozvoj osobnosti.¹⁵² Denní řád by měl být flexibilní, přizpůsobovat činnosti, tak aby byly uspokojeny aktuální potřeby všech dětí, avšak zavedené rituály ve třídě mateřské školy upevňují pocit sounáležitosti.¹⁵³

„Žij vyrovnaně – trochu se uč a trochu přemýšlej a každý den trochu maluj a kreslí a zpívej a tancuj a hraj si a pracuj.“¹⁵⁴

Řízená činnost v mateřské škole je činnost záměrně a cílevědomě připravená pedagogem, nebo ji improvizovaně vytváří s vědomím jasného vzdělávacího cíle. Může probíhat za přítomnosti jednotlivce, malé skupinky ale i celé třídy. Řízené vzdělávání je v mateřské škole používáno uvážlivě, dominuje snaha děti učit spontánní činností. Vzdělávání se může rozlišit i podle specifických prostor (na hřišti, na zahradě, ve třídě, ve výtvarné dílně).¹⁵⁵

Rizika u řízené činnosti jsou mnohá, například příliš časté nucení dítěte do činností, které nevycházejí z jeho zájmů, vytvoření negativních prožitků, nedostatečná motivace, ocenění, odměna, podceňování významu řízených činností, aj. Dítěti je řízená činnost přínosná ve zprostředkování poznávání světa, vytvoření nového prostoru pro získání nových znalostí, dovedností, schopností, názorů. Činnost by měla být podmiňována zájmy a zkušenostmi dítěte, navazovat na ně, doplňovat je, aby dítě mohlo dosahovat klíčových kompetencí.¹⁵⁶

„Hraj fér. Nikoho nebij.“¹⁵⁷

Volnou hrou v mateřské škole je rozuměna spontánní hravá činnost, ve které si dítě samo volí prostředky, spoluhráče, formu, hračku a materiál. Do této činnosti dítě nemůže nikdo nutit, může se jí účastnit jako pasivní pozorovatel, ale i aktivní hráč. Pedagog se může do hry zapojit zcela výjimečně, jako spoluhráč, iniciátor, obohacovat hru svými nápady, korigovat chování dětí, aby se ve hře neobjevily asociální prvky,

¹⁵¹ Srov. SVOBODOVÁ, E. A kol., *Vzdělávání v mateřské škole*, s. 85 – 98.

¹⁵² Srov. ŠMELOVÁ, E. *Mateřská škola – teorie a praxe I*, s. 119.

¹⁵³ Srov. SVOBODOVÁ, E. A kol., *Vzdělávání v mateřské škole*, s. 85 – 98.

¹⁵⁴ FULGHUM, R. *Vše, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské školce*, s. 6.

¹⁵⁵ Srov. SVOBODOVÁ, E. A kol., *Vzdělávání v mateřské škole*, s. 85 – 98.

¹⁵⁶ Srov. Tamtéž, s. 85 – 98.

¹⁵⁷ FULGHUM, R. *Vše, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské školce*, s. 6.

vulgarismy, šikana. Volná hra je omezována řadou okolností, mezi které patří nedostatek prostoru, hraček, nevhodný spoluhráč, podceňování významu volní hry, omezení pohybu a osobou pedagoga, který může být příliš aktivní a zakročovat dětem do hry. Přínosem volné hry pro dítě je navození sociálního kontaktu s vrstevníky, vytváření si svých pravidel, na kterých se musí účastníci hry dohodnout, spontánně se učí novým znalostem, dovednostem, návykům a vytváření si nových postojů.¹⁵⁸

„Každý den odpoledne si zdřímni.“¹⁵⁹

Odpočinek a aktivita v mateřské škole se během dne opakují, protože dítě neudrží svou pozornost příliš dlouho. Po obědě si děti potřebují odpočinout, aby nabraly po dopoledních aktivitách nové síly. Potřeba spánku je individuální, některé děti vydrží spát, některé jen leží a poslouchají pohádku. Jsou mateřské školy, ve kterých předškolní děti už nechodí spát, tento čas využívají pro klidové individuální aktivity (trénování logopedie, rozumová a tvořivá činnost). Největším rizikem je nucení dítěte do spánku a mnohdy nevhodné podmínky pro odpočinek (horko, lehátka těsně u sebe, zima). Přínosem pro dítě je obnovení sil a možnost zpracování prožité situace z dopoledního programu.¹⁶⁰

„Před jídlem si umyj ruce.“¹⁶¹

Při **stravování** v mateřské škole si dítě procvičuje praktické dovednosti v podobě přijímání zdravého životního stylu a v sociální oblasti, kdy dítě jí v přítomnosti jiných dětí, které s ním sdílejí jeden prostor. Zároveň se při společném stravování učí sebeobsluze, ohleduplnosti k druhým.¹⁶²

Problémem ve stravování je velká zodpovědnost personálu za množství a kvalitu stravy. Přehnaná snaha naučit dítě zdravě jíst může vést k úplnému opaku, kdy dítě vyřadí konkrétní stravu ze svého jídelníčku. Za největší riziko společného stravování v mateřské škole vidím v nucení do jídla, nedostatek času, nevhledná a nedochucená jídla, opovrhování jídlem, příliš velké porce pro všechny děti, které malé dítě nesní, aj. Dětská strava v mateřské škole je pestrá a nutričně vyvážená. Jako velký klad bych

¹⁵⁸ Srov. SVOBODOVÁ, E. A kol., *Vzdělávání v mateřské škole*, s. 85 – 98.

¹⁵⁹ FULGHUM, R. *Vše, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské školce*, s. 6.

¹⁶⁰ Srov. SVOBODOVÁ, E. A kol., *Vzdělávání v mateřské škole*, s. 85 – 98.

¹⁶¹ FULGHUM, R. *Vše, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské školce*, s. 6.

¹⁶² Srov. SVOBODOVÁ, E. A kol., *Vzdělávání v mateřské škole*, s. 85 – 98.

vyzvedla, že jídlo se připravuje podle zdravotně – hygienických parametrů. Dítě ochutná jídla, která se doma nevaří, tím si rozšíří svůj jídelníček.¹⁶³

Hygienické návyky si dítě v mateřské škole upevňuje. Významným rizikem je nedostatek intimity na toaletě, absence vzoru pedagoga při mytí rukou a hygieny při jídle.¹⁶⁴

„Když vyrazíš do světa, dávej pozor na auta, chytni někoho za ruku a drž se s ostatními pohromadě.“¹⁶⁵

Tělesná aktivita v mateřské škole by měla být samozřejmou součástí denního režimu dítěte v mateřské škole. Nejčastěji bývá vkládána formou pravidelného cvičení. Velmi často je pohyb i součástí řízené činnosti, protože je potřebné motivovat děti k pohybu, aby byly tělesně zdatné a vytrvalé.¹⁶⁶

Každodenní součástí pobytu v mateřské škole je čas strávený venku. Délka pobytu na zahradě nebo na procházce se řídí počasím a ročním obdobím. Pobyt venku by měl umožnit dítěti zejména dostatek volného pohybu na čerstvém vzduchu a v bezpečném prostředí. Na zahradách mateřských škol jsou umístěny různé prolézačky, klouzačky a houpačky. Všechny tyto atrakce samozřejmě splňují bezpečnostní normy. Dítě se naučí pod dohledem pedagoga ovládat svou motoriku, učí se koordinovat pohyby a samozřejmě objevuje své pohybové možnosti. i za pobytu mimo školku se děti neustále učí, pozorují přírodu, učí se orientovat v běžném provozu města a vesnice. Pozorují změny přírody během ročního období. Je zajímavostí, že některé děti jen díky pobytu venku v průběhu navštěvování mateřské školy, se umí pohybovat po přechodech pro chodce, apod. V současné době totiž většina rodičů převáží své děti v automobilech a dítě tak nemá možnost vnímat okolí jinak než jen z okýnka auta.¹⁶⁷

V současné době je mnoho mateřských škol, které nabízí nadstandardní možnosti sportovního vyžití dětí. Základní plavecký výcvik dnes patří k základním nabídkám činnosti mateřských škol. Velmi mě překvapil počet mateřských škol, které jsou již přímo zaměřené na poskytování základů určitého druhu sportu.¹⁶⁸

---

¹⁶³ Srov. SVOBODOVÁ, E. A kol., *Vzdělávání v mateřské škole*, s. 85 – 98.

¹⁶⁴ Srov. Tamtéž, s. 85 – 98.

¹⁶⁵ FULGHUM, R. *Vše, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské školce*, s. 6.

¹⁶⁶ Srov. SVOBODOVÁ, E. A kol., *Vzdělávání v mateřské škole*, s. 85 – 98.

¹⁶⁷ Srov. Tamtéž, s. 85 – 98.

¹⁶⁸ Srov. Tamtéž, s. 85 – 98.

Rozvoj tělesné aktivity je nedílnou součástí správného vývoje dítěte předškolního věku. V případě věnování se pouze jednomu sportu by mohlo být rizikem jednostranné tělesné zatížení dítěte.¹⁶⁹

„Nepřestávej žasnout.... – DÍVEJ SE“¹⁷⁰

Nepravidelnou činností v mateřské škole rozumíme kulturně společenské akce, výlety, návštěvy divadel a divadelní představení konaná přímo v mateřské škole. Nepravidelná činnost by měla udělat dítěti radost, nenásilným způsobem ho s něčím novým seznámit a být pro něho bezpečná a nestresující.¹⁷¹

V některých mateřských školách se objevuje trend nadstandardních aktivit, které mohou ovlivňovat výběr mateřské školy. Zavedený kroužek (zpívání, kreslení, angličtina, jóga, aerobic, tancování,...) nenarušuje organizaci dne, protože bývá v odpoledních hodinách. Rizikem je přetížení dítěte, přínos mnoha aktivit a dítě nemá dostatek času pro střežování informací a zážitků.¹⁷²

4.7.Hra jako základní prostředek předškolního vzdělávání

Hra je psychická nebo fyzická činnost, která se liší od učení a od práce, kterou dítě realizuje pro její líbivost a přináší dítěti uspokojení sama o sobě. Významnou úlohu v procesu socializace pro dítě zaujímá hra.¹⁷³ Celé období předškolního vývoje dítěte, bychom mohli označit za období hry.¹⁷⁴ „Předškolní období je přímo „zlatým věkem dětské hry“.¹⁷⁵ V tomto vývojovém období je hra rozvinutější, zaměřena na prozkoumávání vlastností předmětů, je zaměřena na vytvoření něčeho nového. Hra vychází z potřeb předškolního dítěte, kdy se uplatňuje vnitřní motivace.¹⁷⁶ Hra obsahuje aspekty poznávací, procvičovací, emocionální, pohybové, motivační, tvořivostní, fantazijní, sociální, aj. V předškolním období narůstá frekvence a propracovanost symbolických her.¹⁷⁷

---

¹⁶⁹ Srov. SVOBODOVÁ, E. A kol., *Vzdělávání v mateřské škole*, s. 85 – 98.

¹⁷⁰ FULGHUM, R. *Vše, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské škole*, s. 6.

¹⁷¹ Srov. SVOBODOVÁ, E. A kol., *Vzdělávání v mateřské škole*, s. 85 – 98.

¹⁷² Srov. Tamtéž, s. 85 – 98.

¹⁷³ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 100 – 103.

¹⁷⁴ Srov. ČAČKA, O. *Psychologie dítěte*, s. 60.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 60.

¹⁷⁶ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 100 – 103.

¹⁷⁷ Srov. ŠMELOVÁ, E. *Mateřská škola – teorie a praxe I*, s. 69 – 70.

Symbolická hra slouží dítěti v předškolním věku jako prostředek k vyrovnání se s realitou. Za pomoci hry může dítě uspokojit své přání, jehož uspokojení v reálném životě není možné. Symbolická hra umožňuje dítěti chovat se podle svých představ a přizpůsobit realitu jeho potřebám. Dítě si ve hře může přehrát situaci, která se mu stala, neporozuměl ji nebo se ho emočně dotkla, může na této úrovni najít určité řešení (např. dítě, které se bojí, v jeho hře jsou psi hodní, není důvod se jich bát).¹⁷⁸

Podstatou hry je spontánnost, objevnost, tvořivost a volnost. Klasifikací předškolních her je mnoho funkční typ her, konstrukční hry, iluzivní hra, úkolové hry. Funkční hra je, když dítě procvičuje tělo ve složitějších formách. Konstrukční hry jsou zaměřeny na konstrukce z nového materiálu (např. cílené stavby z písku, plastelíny). Iluzivní typ hry spočívá v užívání předmětů v přeneseném významu a přeměňuje svět podle své představy. Úkolovými hrami dítě získává zkušenosti ze sociálních rolí, které pozoruje, ale samo je získat nemůže.¹⁷⁹

Rozlišujeme dva teoretické pohledy na hru, které pokládají otázku, proč si dítě hraje? Dítě si hraje, protože i přesto že „hra samo o sobě nerozumná – oprávněna proto, že napomáhá rozumnému a účelnému životu. Vede k osvojení dovedností a schopností, které jsou pro život užitečné, napomáhá k obnově sil, k zotavení, a k uvolnění i k překonání sociálních nároků.“¹⁸⁰ Druhý pohled na hru klade důraz na to, že hra má smysl sama o sobě, je jednou ze základních potřeb člověka.¹⁸¹

4.8.Mateřská škola a rodina

Hlavním úkolem mateřské školy je doplňovat a podporovat rodinnou výchovu a zajišťovat předškolní vzdělávání, napomáhat rodičům v péči o dítě a rozvoji jeho osobnosti. Spolupráce učitele s rodiči přináší pedagogovi možnost poznat dítě a jeho dětský svět. Rodičům může pedagog nabídnout poznání metod a způsobů vzdělávání a vzory komunikace s dítětem.¹⁸² Spolupráce rodiny s mateřskou školou by měla být založena na úrovni partnerství, oboustranné důvěře, respektu a otevřenosti.¹⁸³

Pro rodiče je velice významné pozitivní informování, co dítě dělalo, co se mu povedlo, co ho bavilo. Pozitivní informace o činnosti dítěte upevňují citový vztah mezi

¹⁷⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 186.

¹⁷⁹ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 100 – 103.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 101.

¹⁸¹ Srov. Tamtéž, s. 101.

¹⁸² Srov. SVOBODOVÁ, E. A kol., *Vzdělávání v mateřské škole*, s. 62 – 70.

¹⁸³ Srov. ŠMELOVÁ, E. *Mateřská škola – teorie a praxe I*, s. 119.

dítětem a rodičem, dodávají pocit uspokojení a naplnění očekávání. Předškolní pedagog by se měl vyvarovat kritizování, vychvalování dítěte a vynášení soudů nad dítětem, raději by měl rodičům popsat vzniklou situaci, s kterou nesouhlasil.¹⁸⁴

Důvody, proč rodiče posílají své děti do mateřské školy, jsou v zásadě dva. První důvod je ekonomický, kdy oba rodiče jsou zaměstnáni, v tomto případě jde spíše o opatrovnickou funkci mateřské školy. Druhý důvod je spíše ryze pedagogický, kdy si rodina uvědomuje, jaký přínos má mateřská škola a její vzdělávání pro jejich dítě. Toto uvědomění je podpořeno i tím, že pobyt dítěte poslední rok před nástupem do základní školy je v mateřské škole ze zákona povinný. Nelze však vyloučit, že se důvody nekryjí.¹⁸⁵

Vzdělávání v mateřské škole není zcela zdarma, protože úplata za předškolní vzdělávání v mateřské škole zřizované státem, kraji nebo obcí je zákonem stanovena. Ostatní mateřské školky (soukromé, firemní, církevní) jsou rovněž zpoplatněny. Zákonné normy vztahující se k předškolnímu vzdělávání také stanovují případy, kdy se „školkovné“ nehradí (sociálně slabé rodiny, děti před nástupem do základní školy). Legislativou je upraveno školní stravování (zařazení dětí do kategorií, ceny stravy a normativy potravin).¹⁸⁶

5. Rodinná politika

Rodinnou politiku v nejužším slova smyslu lze chápat jako opatření spojená s přítomností dětí v domácnosti, kam spadají náklady spojené s výchovou dětí, peněžité dávky rodinám s dětmi a přesun financí do oblasti školství a zdravotnictví. Tento „finanční“ pohled nezohledňuje dopady uplatnění žen na trhu práce, ekonomické problémy spojené s mateřskou, rodičovskou dovolenou a další aspekty jako je ztráta pracovní příležitosti, možnosti vyššího výdělku, či kariérního růstu. Proto se toto úzké pojetí opouští a pracuje se s širším všestrannějším konceptem rodinné politiky, který zahrnuje všechna úskalí a definuje ji jako¹⁸⁷ „souhrn všech intervencí státu, které se

---

¹⁸⁴ Srov. SVOBODOVÁ, E. A kol., *Vzdělávání v mateřské škole*, s. 62 – 70.

¹⁸⁵ Srov. JEŘÁBKOVÁ, B. *Mateřská škola jako životní prostor I.*, s. 47 – 54.

¹⁸⁶ Srov. Vyhláška č. 14/2005Sb., o předškolním vzdělávání § 6 (1) [citováno 2013–3-6]

[online], Dostupné na <<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-14-2005-sb-o-predskolnim-vzdelavani-1>>

¹⁸⁷ Srov. SIROVÁTKA, T. et al. *Rodina, zaměstnání a sociální politiky*, s. 166 -167.

přímo či nepřímo týkají rodinného a pracovního života jedinců a vytvářejí prostředí pro balancování těchto dvou sfér.“¹⁸⁸

Konkrétně do rodinné politiky státu náleží peněžité dávky a služby spojené s rodičovstvím a výchovou dětí a péčí o domácnost, daňové úlevy spojené s přítomností dítěte v domácnosti, investice do vzdělávacího systému a formální péče o děti, dávky spojené s opatrovnictvím, opatření spojená se spoluúčastí rodičů na pracovním trhu, jejichž reprezentantem je mateřská či rodičovská dovolená, možnost práce na částečný úvazek, dávky poskytované osobám pečující o nezaopatřené děti či nemožoucího člena rodiny, aj. Některá opatření jsou občanům poskytována celoplošně, některé dávky jsou závislé na příjmu domácnosti.¹⁸⁹

Intervence mezi státem a rodinou mají soukromoprávní charakter, mají jasně určený prostor a vybočení z tohoto prostoru je nežádoucím zásahem do nezadatelných lidských práv, které zaručuje Ústava České republiky. Podle ní má stát dva úkoly 1. chránit a podporovat rodinu 2. chránit zájmy a zdravý vývoj dětí. V důsledku toho se vyvinuly tři oblasti, ve kterých se stát angažuje-podporuje a pomáhám fungování rodinám při narození a výchově jejich dětí, sanuje problémy rodiny, pokud ohrožují zájem a zdraví jejich dětí, chrání děti a pečuje o ně v případech, kdy se rodina rozpadne nebo zanikne.¹⁹⁰

5.1.Sociální události spojené s rodinou, výchovou a vzděláváním dětí

Sociální události jsou společensky uznané jednotlivé životní situace, při kterých je nezbytné, aby byl občan zabezpečen. V případě, že tomu tak není, pak taková sociální událost s sebou nese složitý řetězec negativních příčinných souvislostí, které přinášejí ze strany státu a společnosti nákladná řešení. Státem zajištěné sociální zabezpečení má již svůj historický původ¹⁹¹ a „historický vývoj sociální ochrany dokumentuje flexibilitu sociální události jako kategorie sociální politiky i jako kategorie práva sociálního zabezpečení“.¹⁹² Základní sociální události souvisejí se zdravotním stavem (nemoc, invalidita), s rodinou (založení, mateřství, výchova, selhání, ztráta živitele), s věkem

---

¹⁸⁸ SIROVÁTKA, T. et al. Rodina, zaměstnání a sociální politiky, s. 167.

¹⁸⁹ Srov., Tamtéž, s. 166 -167.

¹⁹⁰ Srov. TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*, s. 240.

¹⁹¹ Srov. TOMEŠ, I. *Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*, s. 120 -121.

¹⁹² Tamtéž, s. 121.

(stáří), s nezaměstnaností, s nouzí, s nepřizpůsobením (sociální vyloučení, nepřizpůsobení normám).¹⁹³

Potřeby rodiny během života (těhotenství, narození dítěte, výchova, vzdělávání, úmrtí živitele a další) vznikají většinou dříve, než si její členové na jejich pokrytí mohou našetřit, tudíž se problémy spojené s rodinou staly ve 20. století i předmětem společenského zájmu. Právo na rodinu je zakotveno ve Všeobecné deklaraci lidských práv a zabezpečení matek v těhotenství a mateřství, pomoc při výchově dětí v rodině a zabezpečení rodinných příslušníků a pozůstalých je zahrnuto v Úmluvě Mezinárodní organizace práce, o minimálních standardech (úrovni) sociálního zabezpečení.¹⁹⁴

5.1.1. Sociální událost – založení rodiny

Založení rodiny je historicky spojováno s uzavřením manželství a následně narozením dětí. V důsledku demografických, kulturních a ekonomických tlaků společnosti se institut manželství dramaticky vyvíjí a stává se mnohem zranitelnější. Změnou prochází struktura i funkce manželství. Manželské soužití je nahrazováno různými předmanželskými a partnerskými vztahy, které se ovšem méně soustředí na reprodukci a výchovu dětí, rovněž i rodičovství je přijímáno ve vyšším věku. Roste počet nesezdaných párů, neúplných rodin, kde dítě vychovává jen jeden z rodičů.¹⁹⁵

Tyto netradiční modely uspořádání partnerských vztahů přináší nové problémy, mající specifické potřeby, na které by měla rodinná politika společnosti reagovat. Proto je nezbytné upravit cíle rodinné politiky státu v souvislosti s nově vzniklými potřebami, neuspokojovat jen potřeby individuální (podpora rozpadlé, nefunkční rodiny, svobodných matek, aj), ale také společenské (podpora porodnosti, předcházení procesu stárnutí populace, aj.), a proto se z pohledu státní sociální podpory rodinou rozumí¹⁹⁶ „soužití rodičů a nezaopatřených dětí ve společné domácnosti. Za nezaopatřené dítě je považováno dítě do skončení povinné školní docházky a dále, pokud se buď připravuje na budoucí povolání, nebo je zdravotně postižené, nejdéle však do 26 let.“¹⁹⁷

¹⁹³ Srov. TOMEŠ, I. *Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*, s. 120 -121.

¹⁹⁴ Srov. Tamtéž, s. 133.

¹⁹⁵ Srov. SIROVÁTKA, T. et al. *Rodina, zaměstnání a sociální politiky*, s. 167 – 168.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 167 – 168.

¹⁹⁷ Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Státní sociální podpora* [citováno 2013–3-21] [online] Dostupné na WWW. <<http://www.mpsv.cz/cs/2#dsp%20%2820.2.%29>>

Sociálním problémem neúplné rodiny není její neúplnost, ale sociální vyloučení, kterým je ohrožena. Sociální vyloučení se může projevit nezaměstnaností rodiče, či živitele nebo na základě pracovní vyčerpání může dojít k zanedbávání dítěte. Praxe ukázala, že není vhodné neúplným rodinám poskytovat sociální dávky v rámci rodinné politiky, protože to vede k pozitivní diskriminaci ve vztahu k úplným rodinám. Je spíše zapotřebí pomáhat neúplným rodinám v boji proti sociálnímu vyloučení – např. dávky hmotné nouze.¹⁹⁸

5.1.2. Sociální událost – mateřství

Mezi přirozené fyziologické procesy ženy patří těhotenství, porod a šestinedělí. Sociální události spojené s těmi to procesy jsou zdravotní, sociální a pracovní obtíže, které vyvolávají zdravotní a ekonomické komplikace. i kdyby tyto těžkosti nenastaly, žena potřebuje v tomto období zvýšenou pomoc a péči. Tento čas v životě ženy není sociální událostí, tou jsou druhotné potřeby, které se k mateřství vážou. Mezi něž řadíme náklady na zdravotní péči, ztrátu výdělku vyvolanou potřebným pracovním volnem, zvýšené náklady zapříčiněné potřebou adaptace na nového člena rodiny. Narození dítěte znamená důležitou změnu v rodinném životě, klade na rodinu nejen psychické nároky, ale také nárok sociálního zabezpečení.¹⁹⁹ Při narození prvního dítěte se rodině s nízkým příjmem vyplácí porodné.²⁰⁰ Účelem porodného je přispět rodině na potřeby a zvýšené náklady, které vznikají s narozením dítěte.²⁰¹

Dávky poskytované v mateřství mají zajistit zdravotní a sociální potřeby ženě, nikoliv dítěti.²⁰² Mateřská dovolená je tolerovaná absence v pracovním poměru, kdy je důvodem pro uznání dávky Peněžitá pomoci v mateřství, která ženu hmotně zabezpečuje po dobu mateřství, kdy žena nemůže pracovat. Další dávkou, která může ženě v tomto období náležet, je Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a v mateřství, který je poskytován ze systému nemocenského pojištění.²⁰³

---

¹⁹⁸ Srov. TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*, s. 247.

¹⁹⁹ Srov. TOMEŠ, I. *Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*, s. 134 – 135.

²⁰⁰ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Státní sociální podpora* [citováno 2013–3-21] [online] Dostupné na WWW. <<http://www.mpsv.cz/cs/2#dsp%20%2820.2.%29>>

²⁰¹ Srov. TOMEŠ, I. *Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*, s. 135.

²⁰² Srov. TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*, s. 242.

²⁰³ Srov. TOMEŠ, I. *Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*, s. 134 – 135.

5.1.3. Sociální událost – rodičovství

Sociální události není rodičovství samo o sobě, ale náklady spojené s narozením a výchovou dítěte, které se dotýkají zejména zvýšenými výdaji na ošacení, výživu, preventivní a léčebnou péči, vzdělání, výchovu a zpravidla i bydlení.²⁰⁴ Další aspektem sociální události, je skutečnost, kdy jeden z rodičů je stálým pečovatelem o dítě, tedy nemůže pracovat a zabezpečuje péči, hygienu, zdraví, výchovu, vzdělávání a sociální rozvoj dítěte. „Po vyčerpání mateřské dovolené má žena v souvislosti s péčí o dítě téměř ve všech evropských zemích nárok na další omluvené pracovní volno bez nároku na náhradu mzdy-další mateřskou dovolenou“²⁰⁵, respektive rodičovskou dovolenou. Na rodičovský příspěvek se nevztahuje finanční situace rodiny a je pobírána po celou dobu rodičovské dovolené, nejdéle však po dobu čtyř let. Tento příspěvek rodič pobírá místo mzdy, která se během rodičovské dovolené nenahrazuje.²⁰⁶

Kromě náhrady mzdy stát rovněž kompenzuje zvýšené rodinné náklady spojené s péčí o dítě. Státní rodinná politika pomáhá rodinám s dětmi různými daňovými zvýhodněními – slevou na manžela či manželku „bez příjmu“, sleva pro studenty středních a vysokých škol, daňové zvýhodnění na dítě. Většinou je zde stanovena podmínka společné domácnosti a výživy a slevu na dítě může uplatnit jen jeden z rodičů.²⁰⁷

Další dávkou státní sociální podpory rodičovství je Přídatek na dítě, který rodina může pobírat na každé nezaopatřené dítě a to až do 26 let věku, pokud se připravuje na budoucí povolání. Částka přídatku je odstupňována podle věku, čím starší dítě, tím vyšší částka podpory.²⁰⁸

Rovněž stát hradí pojistné za osoby, které jsou uvedeny v § 7 odst. 1 zákona č. 48/1997 Sb., kde jsou právě vyjmenovány například nezaopatřené děti, ženy na mateřské

---

²⁰⁴ Srov. TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*, s. 244.,
Srov. TOMEŠ, I. *Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*, s. 136.

²⁰⁵ TOMEŠ, I. *Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*, s. 136.

²⁰⁶ Srov. TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*, s. 244.

²⁰⁷ Srov. Aktuálně. cz: *Kalousek nabízí pět daňových slev. Čtěte, jak je využít* [citováno 2013–3-21] [online] Dostupné na WWW.

<<http://aktualne.centrum.cz/finance/prilohy/clanek.html?id=769653#deti%20%2820.2.%29>>

²⁰⁸ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Státní sociální podpora* [citováno 2013–3-21] [online] Dostupné na WWW. <<http://www.mpsv.cz/cs/2#dsp%20%2820.2.%29>>

dovolené, osoby na rodičovské dovolené a osoby pobírající peněžitou pomoc v mateřství či rodičovský příspěvek.²⁰⁹

5.2. Rodina a zaměstnání

Rodina a zaměstnání jsou pro většinu lidí dvě nejdůležitější životní hodnoty, v jejichž naplňování často dochází k rozporu. Práce zaujímá první místo v žebříčku základních hodnot v období před založením vlastní rodiny a je chápána jako zdroj žádoucího příjmu či jako prostor pro seberealizaci. U žen je prvním stupněm posilování významu rodinného života založení rodiny, nejvyššího stupně u ní význam rodinného života dosahuje až v období rodiny se školními dětmi. Z toho zjištění vyplývá, že pro matky je z hlediska hodnot komplikovanější toto období, kdy vychovává děti staršího školního věku. Vnímání rodinného cyklu u mužů není tak proměnlivé jako u žen, a však k obratu od hodnoty pracovního života k rodinnému dochází v okamžiku založení vlastní rodiny a narozením prvního dítěte. Mnoho mužů a žen plánují pracovat v rozumné míře, tak aby měli dostatek času věnovat se dětem a rodině. Toto je jeden z mnoha důkazů, že rodinný život má navrch. Opačnou situací je „období prázdného hnízda“, kdy muž i žena preferují zaměstnání před rodinou.²¹⁰

k důležitému posunu ve vztahu rodiny a zaměstnání došlo při změně postavení ženy ve společnosti, kdy od poloviny 19. století ženy opouštějí práci v domácnosti a uplatňují se na trhu práce.²¹¹ „Ženy jako rodičky a matky mají potřebu určité ochrany a výhody v zaměstnání vzhledem k jejich biologickým funkcím.“²¹²

5.2.1. Harmonizace rodinného a pracovního života

Z pohledu společnosti je problém harmonizace rodiny a trhu práce nejčastěji konfrontován jako konflikt obou sfér. Z tohoto hlediska jsou závazky vůči rodině hodnoceny jako nové sociální riziko, které zvyšuje sociální nejistotu, zejména na trhu práce. V tomto pojetí je harmonizace rodiny a trhu práce chápána jako potřeba osvobození členů rodiny od pečovatelských závazků. Z jiného úhlu pohledu při

---

²⁰⁹ Srov. Zákon č. 48/1997 Sb. O veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů [citováno 2013–3–21] [online] Dostupné na WWW.

<<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-48#cast2>>

²¹⁰ Srov. SIROVÁTKA, T., HORA, O., *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*, s. 44 – 45.

²¹¹ Srov. TOMEŠ, I. *Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*, s. 133.

²¹² Tamtéž, s. 133.

harmonizaci mezi rodinou a trhem práce jde především o to, jak je péče o rodinu ceněna a sdílena mezi ženami a muži, mezi domácnostmi, sociálním státem a zaměstnavateli.²¹³

„V kontextu harmonizace obou sfér – rodiny a práce – jsou jak péče, tak i pracovní kariéra „ceněnými statky“, jejichž dosažení v souladu s preferencemi rodin je žádoucí nejen v zájmu blahobytu rodiny, ale zejména pro celospolečenské možnosti udržet adekvátní míru ochrany rodin v oblasti tradičních i nových sociálních rizik a současně i rovnováhu veřejných rozpočtů.“²¹⁴

Z pohledu rodiny je harmonizace pojímána jako komplexní systém voleb, který zahrnuje provázanost rozhodnutí o způsobu účasti partnerů na trhu práce, zajištění péče o děti, dělby domácí a pečovatelské práce, s tím souvisí i uspořádání genderových vztahů mezi partnery. Tradiční je model specializovaných rolí, kdy otec plní roli živitele rodiny a matka je pečovatelkou o děti a domácnost. Další model má charakter sekvenčního zaměstnání matek, jedná se o okamžik vstupu ženy na trh práce, kdy zaměstnání není v rozporu s plněním mateřských povinností vůči dítěti. Posledním je model partnery sdílených sociálních rolí v oblasti zaměstnání i péče o dítě a domácnost.²¹⁵

Hlavní faktory gender nerovnosti v domácnosti nejvíce ovlivňují péče o malé děti (do věku tří let), a ještě více okolnost, kdy zejména žena pobírá mateřskou dovolenou či rodičovský příspěvek. Rozdíly v zaměstnávání žen jsou dány výhradně pohlavím, odchodem z trhu práce, zejména na mateřské dovolené, rodičovské dovolené a jen v malé míře jsou rozdíly ovlivněny dosaženým vzděláním.²¹⁶

5.2.2. Faktory ovlivňující vztah rodiny a zaměstnání

V současné společnosti došlo ke změnám v postavení rolí muže a ženy v rodině a ve 20. století doznala společnost ekonomických, sociálních a politických změn, které ovlivnily i trh práce. Rozšířila se možnost uplatnění (nové pracovní pozice) na trhu práce a dosažení seberealizace (podnikání). Ovšem s tím je spojeno to, že na zaměstnance jsou kladeny vyšší nároky, které na trh práce přináší sociální nejistotu. Mnoho zaměstnavatelů požaduje od svých zaměstnanců dostatečnou časovou a prostorovou flexibilitu, schopnost pružně reagovat na měnící se pracovní okolnosti i náplň práce.

---

²¹³ Srov. SROVÁTKA, T., HORA, O., *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*, s. 68 – 72.

²¹⁴ Tamtéž, s. 69.

²¹⁵ Srov. SROVÁTKA, T., HORA, O., *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*, s. 68 – 72.

²¹⁶ Tamtéž, s. 68 – 72.

Navíc u některých vzdělanostních a profesních skupin roste vyšší riziko nezaměstnanosti.²¹⁷

Způsobené změny se odrážejí i v harmonizaci rodin a zaměstnání, zejména u žen, jejichž zaměstnanost se od 50. let drží na vysoké úrovni. Tehdejší politika nepodporovala tak rodiny s dětmi, jak je tomu dnes. Žena se musela brzy vrátit do zaměstnání, výchovu za matky přebíraly státní instituce (jesle, později mateřské školy). V průběhu 90. let přichází změna, která²¹⁸ „zapříčinila stoupající preference rodičovské péče o nejmenší děti na úkor péče institucionální spolu s prodloužováním státem podporované domácí péče o děti (formou další mateřské, později rodičovské dovolené), že rodičovství a dlouhá kontinuální péče o děti se ve svém důsledku staly pro ženu ohrožujícími faktory na pracovním trhu.“²¹⁹

Aktuální legislativa dovoluje pečovat o dítě do tří let s garancí návratu do původního zaměstnání. Rozhodne – li se pečující osoba zůstat s dítětem do čtyř let jeho věku na rodičovské dovolené, přichází o tuto garanci návratu do předchozího zaměstnání, s čímž mohou přijít nové komplikace s uchycením se na pracovním trhu. Pro zaměstnavatele je i tak období tří let dlouhá doba, zejména prodlouží – li se tato péče o více dětí za sebou, protože dočasná ztráta zaměstnance může organizaci činit jisté obtíže. U pečující osoby, zpravidla matky, dlouhodobé přerušení pracovní kariéry může v důsledku vést ke ztrátě zaměstnání a následně dlouhodobé nezaměstnanosti.²²⁰

Žena, která má možnost se vrátit do předchozího zaměstnání, nastupuje většinou hned na hlavní pracovní poměr, čímž jsou na ni kladeny vyšší nároky při harmonizaci rodiny a zaměstnání. Nároky a napětí se ještě stupňují v okamžiku vstupu dítěte do mateřské a základní školy, kdy přichází vliv zvýšené nemocnosti dítěte. Dalším vlivem na napětí může být malá spoluúčast partnera na chodu domácnosti a péče o dítě.²²¹

5.3. Rodina, práce a zaměstnavatelé

Zaměstnavatel je dalším aktérem, který vstupuje do uspořádání rodinného a pracovního života. Může do jisté míry usnadnit sladění práce a rodiny, stejně tak ji komplikovat až

---

²¹⁷ Srov. SIROVÁTKA, T., HORA, O., *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*, s. 121 – 124.

²¹⁸ Srov. Tamtéž, s. 121 – 124.

²¹⁹ SIROVÁTKA, T., HORA, O., *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*, s. 122.

²²⁰ Srov. SIROVÁTKA, T., HORA, O., *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*, s. 121 – 124.

²²¹ Srov. Tamtéž, s. 121 – 124.

znemožňovat, což je dáno rozdílnými potřebami obou aktérů. i přesto můžeme v této souvislosti zaměstnavatele označit za významného činitele.²²²

Mateřství posléze rodičovství ovlivňuje ženské i mužské role na trhu práce. Zatím co ženské role ovlivňuje negativně, mužské role jsou ovlivněny pozitivně. Narození dítěte upevňuje pozici muže na pracovním trhu. Upevnění může být spojeno s tradiční rolí muže jako živitele rodiny, k čemuž přihlížejí zaměstnavatelé i samotný muž, které ho to vede k vyšší pracovní aktivitě.²²³

Ženy si svou pozici na pracovním trhu musely a stále musí budovat, protože pro ně není automatická. i přesto že odedávna pracovaly, jejich práce byla ohraničena domácností a péčí o nezaopatřené děti či nemohoucí členy rodiny. V období urbanizace a industrializace se vymezila přesnější hranice pro práci v domácnosti a práci na formálním trhu za mzdu. Makroekonomický tlak na domácnosti, projevující se poklesem reálných mezd, znemožňuje udržení obdobné životní úrovně rodiny, tedy zachování předchozího modelu, kdy žena pečovala o domácnost a děti a muž byl živitelem rodiny. Na druhou stranu možnost úpravy pracovní doby, nárůst vzdělaných žen, aj. Učinilo z ženské práce významnou součást národního hospodářského systému.²²⁴

Pro harmonizaci rodiny může zaměstnavatel nabídnout zaměstnanci tyto varianty k upravení pracovního závazku: flexibilní pracovní dobu, zkrácení pracovního úvazku, práci z domova, volno pro rodinné účely (ošetřování nemocného dítěte). Všechna opatření záleží na individuálním zaměstnavateli a zaměstnanci na typu jeho náplně a výkonu práce.²²⁵

5.3.1. Firemní mateřské školy

Řešením či kompromisem naplňování cílů zaměstnavatele a zajištění ekonomické funkce rodiny, by bylo zřízení mateřských školek při firmách. Zaměstnavatelé tuto možnost vidí jako podporu v péči o nezaopatřené dítě. Avšak tento nástroj harmonizace rodiny a zaměstnání je administrativně, organizačně a finančně velice náročný. Dovolit si jej mohou rovněž pouze firmy s velkou kapacitou zaměstnanců, kde je tudíž zajištěna

---

²²² Srov. WINKLER, J., KLIMPLOVÁ, L. (eds.), *Nová sociální rizika na trhu práce a potřeby reformy české veřejné politiky*, s. 29.

²²³ Srov. SIROVÁTKA, T. et al. *Rodina, zaměstnání a sociální politiky*, s. 218.

²²⁴ Srov. Tamtéž, s. 168 – 169.

²²⁵ Srov. WINKLER, J., KLIMPLOVÁ, L. (eds.), *Nová sociální rizika na trhu práce a potřeby reformy české veřejné politiky*, s. 29 -48.

vyšší zaměstnanost rodičů. Z výše uvedeného je zřejmé, že vznik firemních mateřských škol s sebou nese určitou nejistotu a velkou neznámou v českém prostředí, které s tímto institutem nemá téměř žádné zkušenosti. Tomu odpovídá i skutečnost, že touto problematikou se zabývá zatím neúspěšně i Ministerstvo práce a sociálních věcí od roku 2008 ve svém „Prorodinném balíčku“, jehož součástí je právě zřízení mateřských školek při firmách.²²⁶

Zaměstnancům by toto řešení nabídlo možnost flexibilních pracovních úvazků a umožnilo dřívější návrat na pracovní pozici, protože věk dítěte není v těchto školkách omezen. Firemní školka bývá součástí areálu firmy nebo je poblíž, kdy její provozní doba je řízena provozem firmy.²²⁷

Zatím je pro zaměstnavatele ovšem mnohem výhodnější řešit problém provozní doby mateřských škol flexibilní pracovní dobou, která je mnohem levnější variantou než provoz vlastní školky. Ve výjimečných případech se firmy snaží spolupracovat se školkami ve své lokalitě na základě neformální dohody, kdy podporují konkrétní předškolní zařízení sponzorskými dary a na oplátku očekávají vstřícnější postoj k rodičům dětí, které firma zaměstnává. Nedostačující je v této oblasti legislativa, která zatím tyto vztahy nijak specificky neupravuje.²²⁸

5.3.2. Speciální programy pro rodiny

Mezi obchodní strategií mnohých firem patří zvýhodnění rodin a to nejčastěji formou různých slev či finančních podpor. Nebudeme zastírat, že tato sleva není gestem podporující rodinný rozpočet, ale že jde převážně o firemní filozofii, respektive zajištění si klientely.

Zaměstnanci větších či státních organizací mají většinou možnost čerpat příspěvek nejen pro sebe, ale i pro své rodinné příslušníky z prostředků vyhrazených zaměstnavatelem („odborní“, fondy kulturních a sociálních potřeb, podnikové rekreace,...). Zaměstnavatelé tak přispívají svým pracovníkům a jejich rodinám na dovolené, dětské letní tábory či školy v přírodě, pobyty v lázeňských zařízeních, aj.) Stabilnější firmy podporují své zaměstnance i dalšími ryze specifickými formami, mezi které například patří sjednání výhodného tarifu u mobilního operátora, platba životního

---

²²⁶ Srov. WINKLER, J., KLIMPLOVÁ, L. (eds.), *Nová sociální rizika na trhu práce a potřeby reformy české veřejné politiky*, s. 29 -51.

²²⁷ Srov. Tamtéž, s. 29 – 51.

²²⁸ Srov. Tamtéž, s. 29 -51.

pojištění, pořádání sportovních a kulturních akcí (dětské dny, zájezdy na lyže). Mnohé z těchto podpor přinášejí firmám daňové výhody.²²⁹

Zařízení pracující v oblasti kultury, sportu a služeb také pamatují na rodiny s dětmi. A to zejména rodinným vstupným a jinými slevami, které se vztahují na děti. Dopravní společnosti poskytující autobusovou dopravu mají zvýhodněné ceny pro cestující s kočárkem nebo dětmi, v městské dopravě jsou většinou taci přepravování zdarma. Zlevněné jízdné pro žáky a studenty je dopláceno přepravním společností ze státního rozpočtu.²³⁰

Speciální bonusové programy pro rodiny mají připravené téměř všechny zdravotní pojišťovny. Nejznámější pojišťovny jakými jsou Všeobecná zdravotní pojišťovna České republiky, Zdravotní pojišťovna Ministerstva vnitra České republiky, Vojenská zdravotní pojišťovna nabízejí svým pojištěncům krom individuálních zdravotních a preventivních příspěvků (pro těhotné a kojící matky, novorozence, studenty a dospělé) i programy pro rodiny s dětmi. Většinou je příspěvek určený pro děti od narození do období ukončení povinné školní docházky na vybrané podpory zdravého životního stylu, některé zdravotní a léčebné úkony nehrazené z veřejného zdravotního pojištění (očkování, kurzy plavání, pořízení rovátek, ozdravné pobyty, školy v přírodě či lyžařské výcviky, aj), avšak podmínkou pro přiznání výhody bývá registrace dítěte a jeho rodičů u stejné pojišťovny.²³¹

6. EMPIRICKÁ ČÁST

Jak již bylo sděleno v úvodu, smyslem této bakalářské práce je zjistit, zda provozní doba mateřských škol v Českých Budějovicích plně odpovídá požadavkům a potřebám rodičů dětí navštěvujících toto zařízení. S touto otázkou souvisí i můj zájem o informace, kdo děti zabezpečuje v době, kdy za ně nenese odpovědnost předškolní

---

²²⁹ Srov. Zákon č. 586/1992 Sb., o daní z příjmů ve znění pozdějších předpisů [citováno 2013-3-6] [online] Dostupné na WWW. < <http://www.zakony.cz/seznamy/586-1992-sb-zakon-ceske-narodni-rady-o-danich-z-prijmu.html> >

²³⁰ Srov. Zákon č. 111/1994Sb., o silniční dopravě v platném znění dle vyhlášky č. 175/2000Sb., o přepravním řádu pro veřejnou, drážní a silniční osobní dopravu, v platném znění dle příslušných ustanovení občanského zákoníku.

²³¹ Srov. Všeobecná zdravotní pojišťovna České republiky: *Programy prevence* [citováno 2013-3-6] [online] Dostupné na WWW. < <http://www.vzp.cz/klienti/vyhody-a-prispevky> >

Srov. Zdravotní pojišťovna ministerstva vnitra České republiky: *Prevence* [citováno 2013-3-21] [online] Dostupné na WWW. < <http://www.zpmvcr.cz/prevence/> >

Srov. Vojenská zdravotní pojišťovna České republiky: *Nabídka programu preventivní zdravotní péče pro naše pojištěnce v roce 2013* [citováno 2013-3-21] [online] Dostupné na WWW. < <http://www.vozp.cz/cs/klient/program-preventivni-pece> >

vzdělávací instituce a rodiče se dítěti nemohou z objektivních důvodů věnovat (zaměstnání, volný čas pro sebe).

Má empirická část bakalářské práce vznikla na základě požadavku Magistrátu města České Budějovice. Tento požádal vedoucí mé práce o provedení výzkumu zaměřeného na rodiny s předškolními dětmi, s cílem zjistit, zda rodičům vyhovuje provozní doba mateřských škol zřízených magistrátem a zda by využili služeb internátních mateřských škol.

6.1.Cíl dotazníkové šetření

Mé šetření směřuje k objasnění jednoho z cílů, které stanovil magistrát města. Cílem výzkumu je také zjistit, kolik rodičů a proč potřebuje pomoc širší rodiny k zabezpečování hlídání předškolních dětí a koho k tomu využívá.

Hlavní cíle mého šetření jsou následující:

- 1.** Zjistit, zda rodičům vyhovuje provozní doba mateřských škol zřízených Magistrátem města České Budějovice.
- 2.** Zjistit, kolik rodin potřebuje pomoc s hlídáním svého předškolního dítěte (od širší rodiny či cizí osoby), v době kdy dítě netráví čas v mateřské škole.
  - a.** Zjistit, kdo z širší rodiny v této době nejčastěji pečuje o předškolní dítě.
  - b.** Zjistit, kdo z širší rodiny v tuto dobu hlídá předškolní dítě mladým rodinám.
- 3.** Zjistit, z jakého důvodu si rodiny nechávají hlídat své předškolní dítě, v době kdy dítě netráví čas s vrstevníky v mateřské škole.

6.2.Hypotézy

Při sestavování hypotéz jsem vycházela z cílů šetření. Stanovila jsem si následující hypotézy.

Hypotéza č. 1: Předpokládám, že 90% dotázaných rodičů bude provozní doba mateřských škol zřízených magistrátem vyhovovat.

Tuto hypotézu podkládám, tím že chod celodenních mateřských škol podle zákona je 12 hodinový²³², což překrývá běžnou denní pracovní dobu (7,5 – 8,5 hodiny). Rozdíl mezi provozní dobou mateřské školy a pracovní dobou rodičů poskytuje dostatečnou časovou rezervu pro včasné předání dítěte do mateřské školy i jeho vyzvednutí.

Hypotéza č. 2: Předpokládám, že 80% rodin bude potřebovat pomoc pohlídat své předškolní dítě v době, kdy není v mateřské škole a to rodinou nebo cizí osobou.

Tuto domněnku opírám o svou zkušenost získanou v současné době při odvádění a vyzvedávání své sestry do mateřské školy. Ve školce se převážně setkávám s prarodiči, sourozenci a samozřejmě rodiči, z nichž mnozí vyzvedávají i jiné děti. Zároveň jsem postřehla, že převážná část rodičů své dítě pobízí k rychlejšímu převlékání s odůvodněním, že rodič spěchá a ještě musí stihnout zavést dítě k někomu (teta, babička, kamarádka,...). Tato skutečnost mě právě přivedla k předpokladu této hypotézy.

Hypotéza č. 2a: Předpokládám, že minimálně 50% respondentům, kteří si nechávají hlídat své předškolní dítě někým z rodiny, hlídá babička.

Nejpočetněji bude zastoupena babička jako hlídající osoba z rodiny, protože po rodičích mají prarodiče k dětem nejbližší a většinou jsou i nejsnáze dostupní. Ovšem muži se dožívají nižšího věku než ženy, což potvrzuje i výsledek Českého statistického úřadu ze Sčítání lidu, bytů a domů 2011, který uvádí, že z celkového počtu 1 528 004 vdov a vdovců je 254 540 vdovců.²³³

Hypotéza č. 2b: Předpokládám, že 25% mladých rodin hlídá předškolní dítě někdo z rodiny.

Mladým rodinám, s matkami ve věku 18 – 24 let, nebude hlídat nikdo z rodiny, protože prarodiče jsou ekonomicky aktivní a nejsou ještě většinou v penzi, aby měli čas pohlídat vnoučata. Toto tvrzení opírám o skutečnost, že dochází k posunu věku odchodu

---

²³² Srov. Vyhláška č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání §1 (3) [citováno 2013–3-21] [online] Dostupné na WWW. <http://www.skolkahaj.cz/foto/volne_texty/soubory/107-2.PDF>

²³³ Srov. Český statistický úřad: *Sčítání lidu, domů a bytů* [citováno 2013-3-6] [online]. Dostupné z WWW. <http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30628&th=&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAFvzloG1ulhBMCuxLFGvtCQzR88jsTjDN7GAlf3WwcNiCreZGZjcGLhy8hNT3BKTS_KLPBk4SzKKUosz8nNSKgrsHRhAgKecA0gKADF3CQNnaLBrUIBjkKNvcSFDHQMDhhqGCqCIYA__cLCIEgZGvxiGdg9_Fz__EMeCEgY2b38XZ89g=>>

do starobního důchodu, který je navyšován v důsledku změn „důchodové“ politiky státu.²³⁴

Hypotéza č. 3: Předpokládám, že nejčastějším důvodem, proč si rodiče nechávají hlídat své dítě členem rodiny, bude zaměstnání rodičů.

Toto zjištění opírám o skutečnost, že zaměstnání je nejdůležitějším zdrojem žádoucího příjmu rodiny a tudíž je pro rodinu jedním z prvořadých. A dále je zde fakt, že provozní doba mateřských škol v Českých Budějovicích je do 16.30 hodin, kdežto běžná úřední doba je do 17.00 hodin, obchody mají zpravidla otevřeno do 18.00 hodin a některá zaměstnání fungují ve směnném provozu.

6.3. Metodologie

Pro dosažení svého cíle a pro ověření stanovených hypotéz jsem zvolila *kvantitativní* typ výzkumu a ke sběru dat použila strukturovaný dotazník. Dotazník „je písemný doklad, formulář předem připravený a standardizovaný ve smyslu jednotného použití, sloužící k záznamům o vyjádření dotazovaných osob k nejrůznějším otázkám.“²³⁵ Pro dotazníkovou metodu jsem se rozhodla proto, že pro krátký časový úsek, ve kterém se mělo šetření provádět, je nejvhodnější.

Dotazník byl rozdělen do tří tematických částí podle stanovených cílů. Uzavřené alternativní otázky jsem volila spíše v části dotazníku, ve které jsem získávala informace o respondentech. Tím mohu přesně určit, z jakých respondentů se skládal průzkumný soubor. Dále jsem vybírala formy otázek tak, aby mi co nejlépe pomohly při ověřování hypotéz a naplňovaly stanovené cíle šetření.

V dotazníku (úplné znění dotazníku viz příloha č. II.) se rovněž nacházejí otázky, které směřovaly k cíli mé kolegyně Michaely Bečvařové, která se zaměřila na zájem rodičů o internátní školky, tímto problémem se ve své práci nezabývám. Společně máme identifikační údaje o respondentech (3 otázky) a dvě otevřené otázky vztahující se k otevírací a zavírací době mateřské školy. Část mého dotazníku se skládá z osmi otevřených otázek, které jsou pod otázkami dvou uzavřených otázek.

---

²³⁴ Srov. Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Důchodové pojištění* [citováno 2013–3-21] [online] Dostupné na WWW <<http://www.mpsv.cz/cs/3>>

²³⁵ MIŠOVIČ, J. A kol. *Od a do z ve veřejných výzkumech*, s. 18.

Myslím si, že pro daný účel šetření jsem zvolila správnou a vhodnou sociologickou metodu, která přinese takové výsledky, které budou použitelné pro ověření hypotéz.

6.4. Výběrový vzorek

Výběrovým vzorkem se stali rodiče předškolních dětí, ve věku od tří do pěti let, z mateřských škol, které zřizuje Magistrát města České Budějovice. Výzkum byl prováděn ve 24 mateřských školách zřízených Magistrátem města České Budějovice, seznam byl předán zadavatelem šetření. Seznam konkrétních mateřských škol je uveden v příloze číslo I.

Aby byl výběrový vzorek reprezentativní a výzkum realizovatelný a objektivní (měl svou správnost a váhu) byla stanovena sociologem RSDr. Jánem Mišovičem, CSc. hodnota 60%. Z celkového počtu dětí v mateřských školách bylo tedy vypočteno 60% potřebných respondentů, což by mělo být 1 224 oslovených rodičů.

6.5. Časový harmonogram výzkumu

V listopadu 2012 jsem za konzultace Mgr. Lucie Maliňákové sestavila dotazník. V prosinci téhož roku proběhlo školení studentů druhého ročníku Sociální a charitativní práce o zadávání dotazníků. Zároveň v této době proběhla úprava některých otázek v dotazníku. Samotný sběr dat probíhal v prosinci 2012. V lednu 2013 zadávající studenti zpracovávali odpovědi do tabulek a následně mi je předali k vyhodnocení.

Studenti druhého ročníku Sociální a charitativní práce, kteří výzkum prováděli v rámci výuky předmětu Teorie a metody sociální práce 2, práce s rodinou. Tazatelům bylo dotazníkové šetření představeno názornou ukázkou „setkání studenta a rodiče (respondenta)“. Byly jim vysvětleny otázky, způsob zapisování odpovědí a následné vyhodnocení jejich informací, které zpracovali do tabulek a poté odevzdali. Díky tomuto školení tazatelů studenti poukázali na možnou nesrozumitelnost některých otázek, v důsledku toho bylo znění otázek upřesněno.

6.6. Vyhodnocování výzkumu

Výzkum byl vyhodnocen základní matematicko-statickou metodou. Celkem mělo být osloveno 1 224 rodičů, nedůsledností studentů (tazatelů) se vrátilo 1 185 dotazníků, což je 97,14% z celkově požadovaných. i přesto je návratnost dotazníků vysoká. Za důvod

této vysoké návratnosti považují fakt, že studenti zadávali rodičům dotazník přímo před mateřskými školami, kde ho s nimi osobně vyplňovali. Touto formou sběru dat se zároveň eliminovala nesprávnost odpovědí.

6.6.1. Charakteristika průzkumného souboru

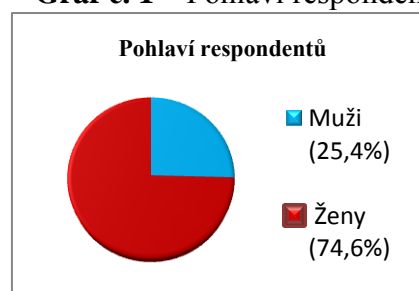
Sociologického průzkumu se zúčastnilo podstatě více žen než mužů.

Tabulka č. 1 – Pohlaví respondentů

Pohlaví	Počet respondentů	Počet respondentů v %
Ženy	887	74,6%
Muži	302	25,4%
Celkem	1189	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf č. 1 – Pohlaví respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

Celkový počet respondentů je o **čtyři** respondenty vyšší než počet vrácených dotazníků, protože v den výzkumu přišli pro předškolní dítě matka i otec a oba odpověděli na zadané otázky. Celkový počet dotazovaných rodin je **1 185**.

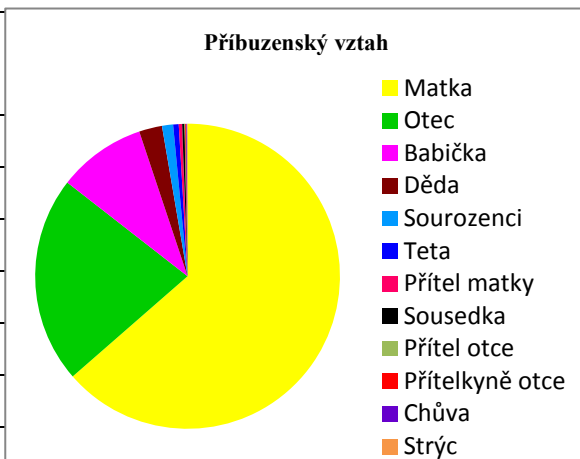
Výsledky dotazníkového šetření jsou relevantní a mohou být zadavatelem plně využity, protože osobami, které odpovídali na dotazník, byli zejména rodiče (85,53%). Ostatní respondenty řadíme do zbylých 15%. Nejvíce ostatních respondentů tvořili prarodiče dětí. Tato skutečnost je dána tím, že rodiče a prarodiče v době dotazníkového výzkumu právě vyzvedávali děti z mateřských školek, což koresponduje i s mým záměrem oslovit co nejvíce rodičů dětí českobudějovických školek, kteří samozřejmě nejlépe znají potřeby své rodiny. Stejně tak lze předpokládat, že tuto rodinnou situaci budou znát i prarodiče.

Tabulka č. 2 – Příbuzenský vztah k předškolnímu dítěti

Příbuzenský vztah k dítěti	Počet respondentů	Počet respondentů v %
Matka	756	63,58%
Otec	261	21,95%
Babička	111	9,35%
Děda	29	2,44%
Sourozenci	14	1,18%
Teta	7	0,59%
Přítel matky	4	0,34%
Sousedka	3	0,25%
Přítelkyně otce	1	0,08%
Přítel otce	1	0,08%
Strýc	1	0,08%
Chůva	1	0,08%
Celkem	1 189	100%

Graf č. 2 – Příbuzenský vztah k předškolnímu dítěti

Zdroj: Vlastní výzkum (tabulka i graf)

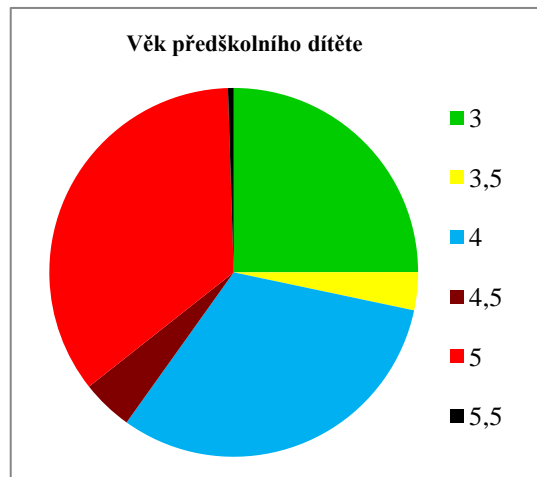
6.6.2. Vyhodnocení struktury rodin

Ze šetření vyplynulo, že nejvíce navštěvují mateřské školy děti ve věku 4 až 5 let (70%) a to plně odpovídá filozofii výchovy a vzdělávání v mateřských školách. Věková hranice 6 a více let není zastoupena proto, že by českobudějovické mateřské školy nenavštěvovaly starší děti nebo děti s odkladem nástupu školní docházky, ale proto, že tato věková skupina dětí nebyla předmětem zájmu ze strany zadavatele.

Tabulka č. 3 – Věk dítěte v mateřské škole

Věk předškolního dítěte	Počet dětí	Počet dětí v %
3	300	25%
3,5	40	3,21%
4	379	31,29%
4,5	54	4,51%
5	422	35,49%
5,5	6	0,5%
Celkem dětí	1 201	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

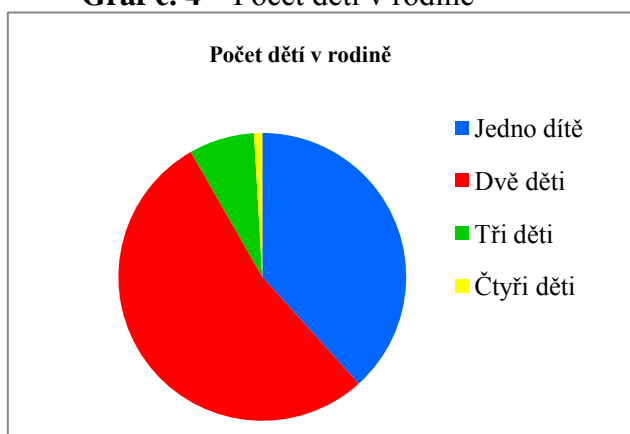
Graf č. 3 – Věk dítěte v MŠ

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka č. 4 – Počet dětí v rodině

Počet dětí v rodině	Počet rodin	Počet rodin v %
Jedno dítě	454	38,32%
Dvě děti	633	53,41%
Tři děti	87	7,35%
Čtyři děti	11	0,92%
Celkem	1 185	100%

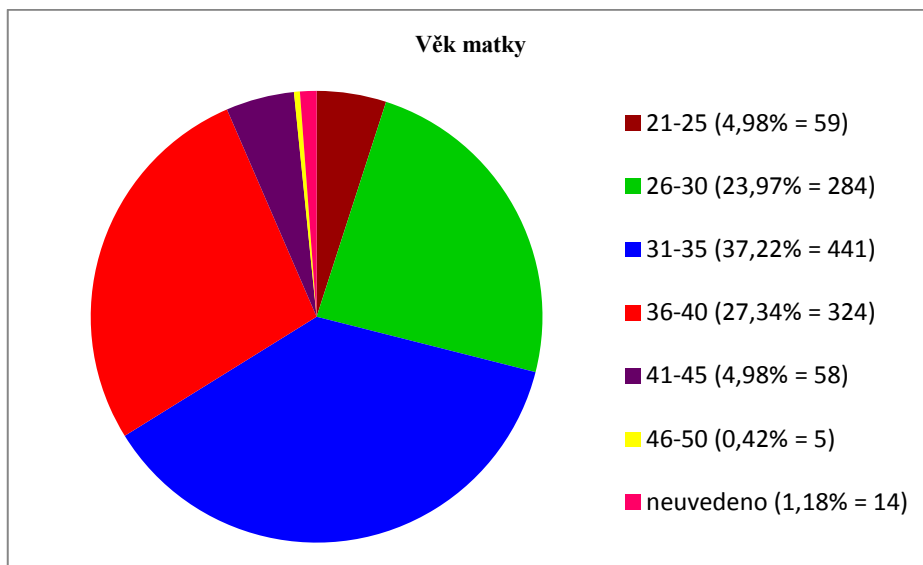
Zdroj: Vlastní výzkum (tabulka i graf)

Graf č. 4 – Počet dětí v rodině

Z výzkumu vyplývá, že byť více jak polovina rodin má více dětí, tak pouze v **šestnácti** (1,35%) rodinách výzkumného vzorku navštěvují mateřskou školu zároveň **dvě** předškolní děti.

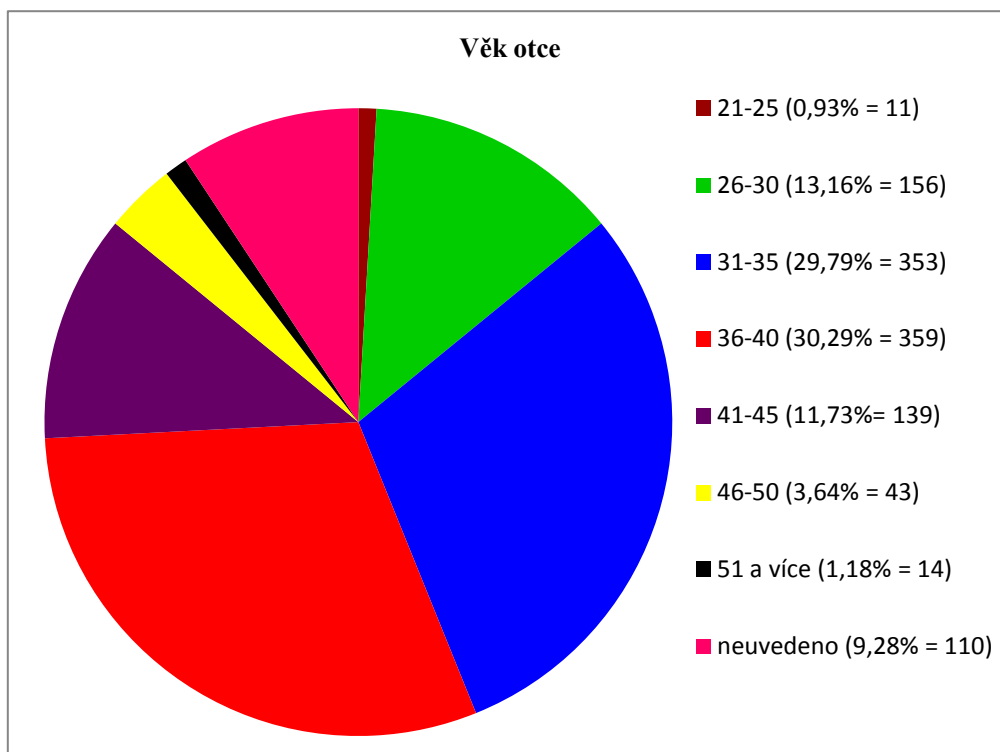
Matky dětí umístovaných do mateřských škol jsou ve věku 21 – 49 let a otcové jsou ve věku 22 – 59 let.

Graf č. 5 – Věk matek dětí v mateřských školách

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf č. 6 – Věk otců dětí v mateřských školách

Zdroj: Vlastní výzkum

6.6.3. Vyhodnocení vlastního dotazníkového šetření

Hlídaní dítěte předškolního věku potřebuje kolem $\frac{3}{4}$ rodin, z nichž si ho převážná část zajišťuje prostřednictvím příslušníků rodiny a širší rodiny a to zejména za pomoci prarodičů (84,9%).

Tabulka č. 5 – Hlídaní předškolního dítěte rodinou   **Graf č. 7 – Hlídaní rodinou**

Hlídá někdo z rodiny?	Počet respondentů	Počet respondentů v %
Ano	867	73,16%
Ne*	318	26,84%
Celkem	1 185	100%

Zdroj: Vlastního výzkum (tabulka i graf)

* zahrnuje i 43 rodin, kterým hlídá cizí osoba

Z výsledků vyhodnocení dotazníkového šetření také vyplynulo, že z celkového počtu dotazovaných si pouze 55 rodin (4,64%) vystačí pouze s nukleární rodinou, to znamená, že předškolní dítě hlídá starší sourozenec nebo někdo z rodičů a 275 rodin (23,21%) nepotřebuje žádné hlídání.

Tabulka č. 6 – Kdo z rodiny se podílí na hlídání dítěte

Kdo hlídá předškolní dítě	Počet uvedených osob	Počet zastoupení v %
Babička	497	52,48%
Prarodiče	265	27,98%
Teta	64	6,75%
Sourozenci	61	6,44%
Děda	42	4,44%
Otec	9	0,95%
Strýc	4	0,42%
Prababička	1	0,1%
Praprababička	1	0,1%
Kmotra	1	0,1%
Sestřenice	1	0,1%
Neteř	1	0,1%
Celkem odpovědí	947	100%

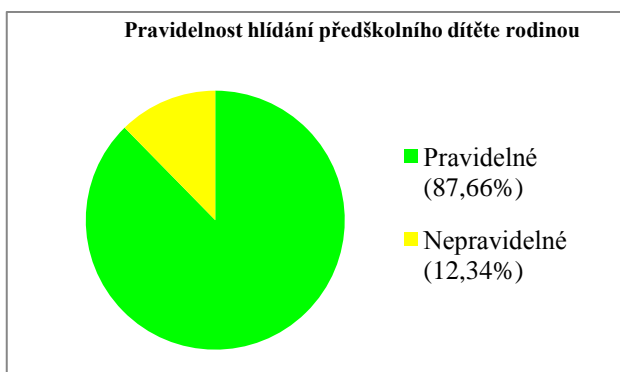
Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 1 185 rodin využívá 867 (73,16%) respondentů pro hlídání svého předškolního dítěte rodinu. Nejvíce se na zaopatření dítěte v nepřítomnosti rodičů podílejí prarodiče 84,9% (součet prarodiče, babička, dědeček).

Pravidelnost a četnost hlídání předškolního dítěte rodinou

Pravidelností je myšleno hlídání předškolního dítěte alespoň jednou týdně, což znamená, že rodina uvedla buď počet dní v týdnu, nebo v případě, že uvedla: „Podle potřeby“, tak zároveň uvedla i počet hodin v týdnu. Pravidelné hlídání potřebuje přes 90% dotazovaných rodin s dítětem předškolního věku a to nejčastěji jednou až dvakrát týdně. Lze se domnívat, že toto zjištění může souviset s prodlouženou úřední dobou (zaměstnání, zařizování).

Graf č. 8 – Pravidelnost hlídání předškolního dítěte rodinou

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka č. 7 – Četnost hlídání předškolního dítěte rodinou

Počet dní v měsíci	Počet respondentů	Počet respondentů v %
Podle potřeby	76	8,76%
1 den	32	3,69%
2 dny	37	4,27%
3 dny	3	0,33%
Nepravidelně	148	17,05%
4 dny (jednou týdně)	205	23,71%
8 dní (dvakrát týdně)	227	26,16%
12 dní (třikrát týdně)	112	13%
16 dní (čtyřikrát týdně)	40	4,61%
20 dní (pětkrát týdně)	106	12,15%
24 dní (šestkrát týdně)	3	0,34%
28 dní (sedmkrát týdně)	13	1,49%
Neuvedeno	13	1,49%
Celkem	867	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Důvody hlídání rodinnými příslušníky

Tabulka č. 8 – Důvody hlídání rodinnými příslušníky

Důvod hlídání	Počet odpovědí	Počet respondentů v %
Zaměstnání rodičů	478	46,81%
Volný čas rodičů	125	12,24%
Zájem prarodičů**	117	11,49%
Pochůzka *	69	6,77%
Nemoc dítěte	60	5,87%
Nákupy	39	3,81%
Odpočinek od dětí	25	2,46%
Návštěva u lékaře	22	2,17%
Vyzvednutí dítěte z MŠ	16	1,57%
Osobní důvody	14	1,37%
Výpomoc rodičům	14	1,37%
Péče o druhé dítě	10	0,97%
Rozvod	9	0,88%
Čas manželů na sebe	6	0,58%
Studium matky	5	0,48%
Kroužek druhého dítěte	5	0,48%
Nedostatek času rodičů	5	0,49%
Dítě nechce v MŠ spát	2	0,19%
Celkem důvodů	1 021	100%

Zdroj: Vlastní výzkum (počítáno z 867 rodin, které si nechávají hlídat dítě rodinou)

* zařizování na úřadech, na poště, rodičovské schůzky staršího dítěte, aj.

** je myšleno, že prarodiče chtějí trávit svůj čas se svými vnoučaty

Téměř v 50% potřebuje rodina zajistit hlídání předškolního dítěte z důvodu zaměstnání rodičů.

Vyhodnocení hlídání předškolního dítěte cizí osobou

Další možností zabezpečení dítěte v době nepřítomnosti rodičů je svěřeni do péče cizí osobě, která není součástí rodiny. Této možnosti však využívá pouze okolo 10% rodin.

Tabulka č. 9 – Hlídání dítěte cizí osobou

Hlídá někdo cizí?	Počet respondentů	Počet respondentů v %
Ne	1062	89,63%
Ano*	123	10,37%
Celkem	1 185	100%

Zdroj: Vlastní výzkum (tabulka i graf)

* zahrnuje i **80** rodin, kterým hlídá rodina

Graf č. 9 – Hlídání dítěte cizí osobou

Z výsledků vyhodnocení dotazníkového šetření také vyplynulo, že **80** rodin (6,75%) využívá ke hlídání předškolního dítěte někoho z rodiny a zároveň i cizí osobu. Pouze cizí osobou zajišťuje hlídání dítěte **43** rodin (3,63%). Soběstačných rodin je **275**, tedy (23,21%) jich hlídání nepotřebuje.

Která cizí osoba se podílí na zabezpečení dítěte v předškolním věku

Tabulka č. 10 – Kdo jiný hlídá dítě v předškolním věku

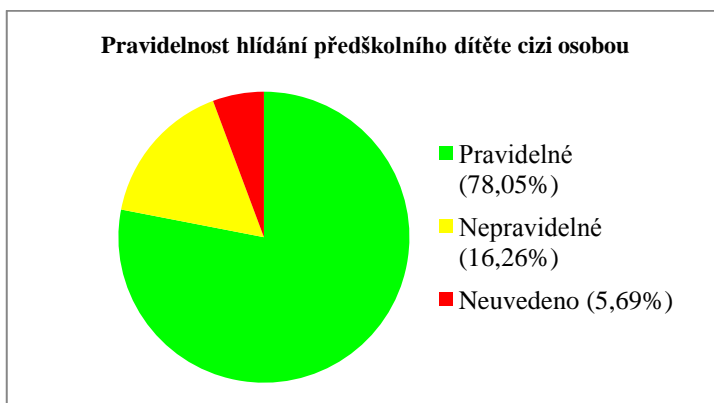
Kdo hlídá předškolní dítě	Počet respondentů	Počet respondentů v %
Kamarádka	44	35,77%
Sousedí	30	24,39%
Studenti	18	14,63%
Chůva	16	13,01%
Známí	4	3,25%
Hlídací agentura	4	3,25%
Dětský koutek	2	1,62%
Kolegyně	1	0,81%
Přítel otce	1	0,81%
Přítelkyně otce	1	0,81%
Soukromá MŠ	1	0,81%
Asistentka	1	0,81%
Celkem	123	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Hodnoty v tabulce pokrývají téměř všechny způsoby, které má rodina k zajištění hlídání dítěte k dispozici a zřejmě tomu odpovídá i četnost využití těchto možností. Kromě uvedení soukromé mateřské školy, není žádný z uvedených překvapující. Tazatel zjistil, že rodině, které „hlídá“ dítě soukromá mateřská škola, využívá této možnosti pouze liché týdny, protože na sudý týden bylo přijato do státní mateřské školy.

Pravidelnost a četnost hlídání předškolního dítěte cizí osobou

Graf č. 10 – Pravidelnost hlídání cizí osobou

Zdroj: Vlastní výzkum

Za pravidelné je považováno to hlídání, kdy cizí osoba zabezpečuje dítě alespoň jednou za týden, tedy že respondent uvedl buď počet dní v týdnu, nebo uvedl: „Podle potřeby,“ s počtem hodin v týdnu. Pravidelné hlídání cizí osobou využívá přes 78,05% těchto dotazovaných rodin.

Tabulka č. 11 – Četnost hlídání dítěte cizí osobou

Počet dní v měsíci	Počet respondentů	Počet respondentů v %
Podle potřeby	15	12,19%
1 den	7	5,69%
2 dny	4	3,25%
3 dny	1	0,81%
Nepravidelné		21,94 %
4 dny (jednou týdně)	47	38,31%
8 dní (dvakrát týdně)	24	19,51%
12 dní (třikrát týdně)	13	10,56%
16 dní (čtyřikrát týdně)	3	2,42%
20 dní (pětkrát v týdnu)	4	3,21%
28 dní (sedmkrát týdně)	3	2,43%
Neuvedeno	2	1,62%
Celkem	123	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka č. 12 – Důvody hlídání cizí osobou

Důvod hlídání	Počet odpovědí	Počet respondentů v %
Zaměstnání rodičů	57	42,8%
Volný čas rodičů	15	11,27%
Nákupy	11	8,27%
Pochůzka	7	5,25%
Prarodiče nemohou pohlídat	7	5,25%
Děti si spolu hrají	7	5,25%
Osobní důvody	5	3,6%
Odpočinek od dětí	4	3%
Nemoc dítěte	3	2,25%
Krátká otevírací doba MŠ	3	2,25%
Vyzvednutí dítěte z MŠ	3	2,25%
Čas manželů na sebe	3	2,25%
Kroužek druhého dítěte	2	1,5%
Návštěva u lékaře	2	1,81%
Autismus dítěte	1	0,75%
Studium matky	1	0,75%
Nedostatek času rodičů	1	0,75%
Dítě je ve státní MŠ jen lichý týden	1	0,75%
Celkem odpovědí	133	100%

Zdroj: Vlastní výzkum, (počítáno ze 123 rodin, které si nechávají hlídat dítě cizí osobou)

I zde téměř polovina respondentů uvádí jako hlavní důvod zaměstnání rodičů.

Vyhodnocení provozní doby mateřské školy

Otevírací doba mateřských škol velké většině respondentů vyhovuje, a však zavírací dobu by rodiče uvítali delší. Z výzkumu vyplývá, že rodičům by nejlépe vyhovovala provozní doba od 6.00 do 18.00 hodin.

Tabulka č. 13 – Provozní doba Mateřských škol v Českých Budějovicích

Otevírací doba MŠ	Počet školek	Zavírací doba MŠ	Počet školek
6.00 hodin	20	16.15 hodin	1
6. 15 hodin	2	16.30 hodin	16
6.30 hodin	1	17 hodin	6
Celkem	23	Celkem	23

Zdroj: <http://www.c-budejovice.cz/cz/skolstvi-zdravotnictvi-socialni-pece/vzdelavani-a-veda/stranky/materske-skoly.aspx>

Tabulka č. 14 – Otevírací doba mateřských škol podle představ respondentů

Otevírací doba Od	Počet respondentů	Počet respondentů v %
4.30 hodin	1	0,08%
5.00 hodin	10	0,84%
5.30 hodin	4	0,35%
6.00 hodin	1042	87,93%
6.30 hodin	32	2,7%
7.00 hodin	58	4,89%
7.30 hodin	6	0,5%
8.00 hodin	28	2,39%
9.00 hodin	2	0,16%
10.00 hodin	1	0,08%
Neuvedl/a	1	0,08%
Celkem	1 185	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka č. 15 – Zavírací doba mateřských škol podle představ respondentů

Zavírací doba od	Počet respondentů	Počet respondentů v %	
12.00 hodin	5	0,42%	
13.00 hodin	1	0,08%	
14.00 hodin	4	0,33%	
15.00 hodin	16	1,37%	
15.30 hodin	3	0,25%	
16.00 hodin	41	3,45%	
16.30 hodin	197	16,62%	
17.00 hodin	581	49,02%	70,72%
17.30 hodin	73	6,21%	
18.00 hodin	170	14,34%	
18.30 hodin	12	1,01%	
19.00 hodin	58	4,89%	
20.00 hodin	14	1,18%	
21.00 hodin	4	0,33%	
Neuvedl/a	6	0,5%	
Celkem	1 185	100%	

Zdroj: Vlastní výzkum

Způsoby využití hlídání podle věkové kategorie rodiny

Šetření bylo zaměřeno na porovnání, u jakého typu rodin se příbuzní podílí na hlídání předškolního dítěte, jak je u nich zastoupeno hlídání cizí osobou a kolik rodin si vystačí samo se staršími sourozenci. Proto bylo zapotřebí rodiny roztrždit. Rozděleny byly do tří kategorií podle věku matky (mladá, střední a starší rodina), protože ženy na rozdíl od mužů jsou věkem omezeny v počtu dalšího dítěte a vzhledem k tomu, že přes 90% mužů neuvedlo věk, měla byh výsledky zkršené a ani by nešlo rodiny podle mého kritéria rozčlenit.

Tabulka č. 16 – Profil rodin podle věku matek předškolních dětí

Matky ve věku	Celkový počet	Z toho hlídá za pomoci			Hlídaní nepotřebuje
		pouze rodiny*	rodiny i cizí osoby	cizí osoby	
Mladá rodina 18 – 24 let	28 (2,36%)	22 (78,57%)	1 (3,57%)	3 (10,71%)	2 (7,14%)
Střední rodina 25 – 35 let	756 (63,8%)	490 (64,81%)	57 (7,54%)	27 (3,57%)	182 (24,07%)
Starší rodina 36 – 49 let	387 (32,7%)	267 (68,99%)	21 (5,43%)	11 (2,84%)	88 (22,74%)
Neuveдено	14 (1,1%)	8 (57,14%)	1 (7,14%)	3 (21,42%)	2 (14,29%)
Celkem rodin	1 185	787	80	43	275

Zdroj: Vlastní výzkum

*zahrnuje nukleární i širokou rodinu

Z celkového počtu **1 185** respondentů hlídá **787** rodinám (66,41%) předškolní dítě pouze rodina a z toho **732** (93,01%) jich potřebuje hlídat širší rodinou.

6.7. Verifikace hypotéz

První hypotéza mé bakalářské práce bude potvrzena, jestliže minimálně 90% respondentů uvede, že otevírací doba mateřských škol by měla být od 6.00 – 8.00 a zároveň stejný počet dotázaných sdělí, že by jim vyhovovala zavírací doba v rozmezí 15.00 – 17.00 hodin, protože to jsou přesně začátky a konce provozních dob českobudějovických mateřských škol, ve kterých se prováděl výzkum.

Hypotéza č. 1 zněla: **Předpokládám, že 90% dotázaných rodičů bude provozní doba mateřských škol zřízených magistrátem vyhovovat.**

K této hypotéze se vztahují tabulky č. 13, č. 14 a č. 15 (s. 69 – 70), kde jsou uvedeny a porovnány skutečné provozní doby mateřských škol zřízených Magistrátem města České Budějovice s provozními časy otevíracích a zavíracích hodin, které by rodičům nejvíce vyhovovaly. Z výsledků je patrné, že otevírací doba mateřských škol vyhovuje 1 166 respondentů, což je 98,4% dotázaných, ovšem zavírací doba mateřských škol vyhovuje jen 257 rodičům, tedy jen 21,69% respondentů, kdyby byla pouze do 16.30 hodin. Tím, že šest školek má otevřeno až do 17.00 hodin, zvýší se spokojenost rodičů o 581 na hodnotu 70,72%. i tak procento spokojených

rodičů se zavírací dobou nepřesáhne ani 75%, proto na základě poznatků uvedených v tabulkách, lze konstatovat, že:

Hypotéza č. 1 se potvrdila pouze částečně.

Hypotéza č. 2 bude potvrzena, jestliže 948 a více respondentů uvede, že jim hlídá cizí osoba nebo někdo z rodiny. K verifikaci této hypotézy slouží grafy č. 7, č. 9 a tabulky č. 5, č. 9 a č. 16.

Hypotéza č. 2 zněla: **Předpokládám, že 80% rodin bude potřebovat pomoc pohlídat své předškolní dítě v době, kdy není v mateřské škole a to rodinou nebo cizí osobou.**

Z celkového počtu **1 185** rodin uvedlo **867**, že jim hlídá předškolní dítě někdo z rodiny (tabulka č. 5, graf č. 7, s. 60) a **123** respondentů sdělilo, že své dítě svěří cizí osobě (tabulka a graf č. 9, s. 64). Ovšem obě tato čísla v sobě zahrnují **80** rodin (tabulka č. 16, s. 71), které využívají pro hlídání dítěte jak rodinu, tak zároveň i cizí osoby.

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že **910** rodin (76,79%) potřebuje hlídání dítěte v předškolním věku v době, kdy není přítomno v mateřské škole, a tedy lze konstatovat:

Hypotéza č. 2 se na daném vzorku respondentů téměř potvrdila.

Hypotéze č. 2a zněla: **Předpokládám, že minimálně 50% respondentů, kteří si nechávají hlídat své předškolní dítě někým z rodiny, hlídá babička.**

Pro ověření platnosti či neplatnosti je určena tabulka č. 6 a tabulka č. 5 (s. 60), ve které je uveden skutečný počet rodin potřebných k ověření stanovené hypotézy, protože hlídat děti rodinou si nechává **867** respondentů z celkového počtu 1 185 oslovených rodin. Pro ověření platnosti hypotézy je tedy zapotřebí, aby ji uvedlo alespoň **434** respondentů. V dotaznících byla uvedena 497krát, tedy v **57,32%**.

Tabulka č. 6 (s. 60) uvádějící konkrétní osoby, které zabezpečují děti v nepřítomnosti rodičů, je rozhodující pro stanovení hodnoty ověřující hypotézu. Z ní je patrné, že babička je nejčastější pečující osobou a to u 497 rodin, což rovněž činí 52,48% z 947 konkrétně vyjmenovaných osob podílejících se na hlídání předškolních dětí.

Na základě uvedených výsledků a výše zmíněného komentáře lze ve výsledku dotazníkového šetření konstatovat:

Hypotéza č. 2a se na daném vzorku respondentů potvrdila.

Jak již bylo zmíněno, hypotéza č. 2b bude potvrzena, jestliže méně než $\frac{1}{4}$ mladých rodin (matka ve věku 18 – 24 let) uvede hlídání širší rodinou. K verifikaci této hypotézy slouží tabulka č. 16 (s.71).

Hypotéza č. 2b zněla: **Předpokládám, že pouze 25% respondentů z řad mladých rodin uvede hlídání předškolních dětí někým z rodiny.**

Dotazníkového šetření se účastnilo 28 mladých rodin. Aby byla hypotéza potvrzena, muselo by maximálně 7 respondentů využívat k hlídání dětí někoho z rodiny. Ze související tabulky č. 16 vyplývá, že o pomoc se na rodinu obrací celkem 23 mladých rodin (82,14%).

Na základě výše uvedených výsledků a interpretace dotazníkového šetření lze konstatovat:

Hypotéza č. 2b se na daném vzorku respondentů nepotvrdila.

Hypotéza č. 3 zněla: **Předpokládám, že nejčastějším důvodem, proč si rodiče nechávají hlídat své dítě, bude zaměstnání rodičů a váží se k ní tabulky č. 8 (s. 63) a č. 12 (s. 68), ze kterých je zřejmé, že nejčastějším důvodem pro hlídání dětí, bez ohledu na to kým jsou hlídány (rodina, cizí osoby), je zaměstnání rodičů. Z celkového počtu 1 021 zmíněných důvodů při hlídání rodinou se tento vyskytl ve **46,81%** (478krát) a při hlídání cizími osobami byl zastoupen **42,8%** (57krát) ze 133 důvodů.**

Na základě předložených výsledků o vyhodnocení a interpretaci dotazníkového šetření a výše uvedeného komentáře vztahujícího se k hypotéze č. 3, lze ve výsledku tohoto šetření konstatovat:

Hypotéza č. 3 je velice jednoznačná a na daném vzorku respondentů potvrzená.

6.8. Diskuze k výzkumnému šetření

Výzkumné šetření bylo prováděno dotazníkovým šetřením, které bylo uskutečněno studenty 2. ročníku oboru Charitativní a sociální práce Teologické fakulty Jihočeské univerzity. Zvolenou metodu i způsob získu odpovědí považují za dobře zvolené, protože se tak v relativně krátkém časovém úseku shromáždilo mnoho dat. Domnívám se, že jiný způsob či metody by nebyly tak efektivní.

Co se týká složení průzkumného vzorku respondentů, velice mě překvapil věkový rozdíl mezi partnery (rodiči předškolních dětí) a rovněž i ta skutečnost, že v mnohých případech nebyl uveden věk otce. Kdybych byla na místě tazatelů, snažila bych se být důslednější nebo se alespoň o věk otců více zajímat, protože přes 9% dotazovaných věk otce vůbec nevedlo.²³⁶ To je v takto velkém výzkumném vzorku mnoho a zbytečně je tak zkreslována skutečnost či vyhodnocení některých ukazatelů prováděného šetření.

Výsledek nízkého zastoupení počtu mladých rodin, které člením podle věku matek, mě přivedl k zamyšlení, proč tomu tak je, zda jsem mladou rodinu chybně nevymezila. Zřejmě je výsledek ovlivněn myšlením lidí a celé společnosti, kdy v dnešní době dochází k pozdějšímu zakládání rodin²³⁷ (získávání vzdělávání, kvalifikací a kariérní růst), rovněž dnešní mladí lidé upřednostňují spíše zájem o cestování, zahraniční stáže a finanční zajištění.

Z výzkumu dále vyplynulo, že pouze šestnáct (1,35%) z celkového počtu dotazovaných rodin má ve školce dvě děti. Vzhledem k tomu, že umístění jednoho dítěte v mateřské škole je jednou z „upřednostňujících“ podmínek pro přijetí dítěte do mateřské školy, očekávala jsem větší četnost, co se počtu sourozenců umístěných v předškolním zařízení týká.²³⁸ Nicméně vezmeme-li v potaz, že se ve školce setkávám s těhotnými matkami nebo na rodičovské dovolené, lze předpokládat, že jejich dítěti umístěnému v mateřské škole jsou tři a více let. Mladšímu sourozenci, v případě těhotenství, je 0–1 rok pak tento nastupuje předškolní vzdělávání v době, kdy jeho starší sourozenec ze školky nastupuje do základní školy. Takže minimálně dvě a více dětí

²³⁶ Viz Graf č. 6 – Věk otců dětí v mateřských školách, s. 59 této práce.

²³⁷ Viz Kapitola č. 2.1. Funkce rodiny, s. 9 – 10 této práce.

²³⁸ Aperia Společnost pro zdravé rodičovství: Pravidla přijímání dětí do mateřských škol [online]. [citováno 2013–3–21] Dostupné na WWW. <<http://aperio.cz/292/pravidla-prijimani-deti-do-materskych-skol>>, Veřejný ochránce práv ombudsman: *Kritéria pro přijetí do mateřské školky se mají týkat dětí, nikoli posuzovat jejich rodiče* [online]. [citováno 2013–3–21] Dostupné na WWW. <<http://www.ochrance.cz/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2010/kriteria-pro-prijeti-do-materske-skolky-se-maji-tykat-deti-nikoli-posuzovat-jejich-rodice/>>, Viz Graf č. 3 a tabulka č. 3 - Věk dětí v mateřské škole, s. této práce 58.

mohou mít v mateřských školách pouze rodiny, jejichž děti mají mezi sebou věkový odstup jednoho nebo dvou let.

Složení rodin podle počtu dětí, kde převládají rodiny s dvěma dětmi, mě nikterak nepřekvapilo, i když jsem spíše očekávala větší počet rodin s jedním dítětem.²³⁹ Důvod je podobný těm, které uvádím na začátku této diskuse v odstavci týkajícím se mladých rodin (cestování, zisk kvalifikace, kariérních postupů) a rovněž i proto, že v dnešní době není trendem mít více dětí.

Z výzkumu prováděného v mateřských školách na Českobudějovicku celkově vyplývá, že rodiny s předškolním dítětem, se bez pomoci členů širší rodiny neobejdou.²⁴⁰ Převažujícím důvodem pro hlídání dětí rodinou i cizí osobou je zaměstnání rodičů. Překvapilo mne, že právě tento důvod tak výrazně převyšuje u obou kritérií hlídání (rodinou i cizí osobou) předškolních dětí. Ostatní uváděné důvody (volný čas rodičů, zájem prarodičů), jež mají pouze 11–12% zastoupení.²⁴¹ Domnívám se, že z takového výsledku je možno soudit, že sloučit rodinný a pracovní život je pro mnoho rodičů obtížné. Na druhou stranu lze předpokládat, že většina rodičů o víkendu tráví čas se svým předškolním dítětem. Tuto domněnku lze podložit výsledkem výzkumu, kdy hlídání šestkrát a sedmkrát v týdnu je málo zastoupené.²⁴²

U hlídání cizí osobou mě překvapil důvod jednoho respondenta, kdy dítě „hlídá“ v lichém týdnu soukromá mateřská škola, protože bylo přijato k předškolnímu vzdělávání do státní mateřské školy pouze v sudém týdnu.²⁴³ Ráda bych na tomto místě vyzvedla fakt, že mateřská škola má děti vzdělávat, učit a rozvíjet, nikoliv je hlídat. Zřejmě mylný názor o hlídání dětí zastává více lidí, což se lze domnívat i na základě většinové představy rodičů o pozdější zavírací době mateřských škol, kterou by vyřešili otázku „co s dětmi“ nebo „kam s dětmi“, když si potřebují vyřídit pochůzky, nákupy a podobně.

Potěšena jsem výsledkem výzkumu v oblasti využití širší rodiny pro zabezpečení péče o předškolní dítě. Rodiče nechávají hlídat své dítě především širšími členy rodiny

---

²³⁹ Viz Tabulka č. 4 a graf č. 4 – Počet dětí v rodině, s. 58 této práce.

²⁴⁰ Viz Tabulka č. 16 – Profil rodin podle věku matek předškolních dětí, s. 71 této práce.

²⁴¹ Viz Tabulka č. 8 – Důvody hlídání rodinnými příslušníky, s. 63, tabulka č. 12 – Důvody hlídání cizí osobou, s. 68 této práce.

²⁴² Viz Tabulka č. tabulka č. 7 – Četnost hlídání předškolního dítěte rodinou, s. 62, Tabulka č. 11 – Četnost hlídání dítěte cizí osobou, s. 67 této práce.

²⁴³ Viz Tabulka č. 12 – Důvody hlídání cizí osobou, s. 68 této práce

než cizí osobou.²⁴⁴ Tento fakt je ještě podpořen výsledkem z šetření, že babička je nejčastější osobou zajišťující péči o dítě v nepřítomnosti rodičů, následuje hlídání obou prarodičů (27,98%) z celkových osob zajišťujících péči o dítě.²⁴⁵ Jak jsem uvedla při stanovování hypotéz, vycházela jsem ze zjištění Českého statistického úřadu o malém počtu žijících vdovců. Zřejmě i proto byl děda uveden pouze 42 rodinami, což je 4,47% podíl mezi konkrétními hlídajícími osobami.²⁴⁶

Pokud bych někdy v budoucnu prováděla obdobný výzkum, raději bych se osobně účastnila sběru dat, abych eliminovala počet neuvedených a nejasných odpovědí. Rovněž bych tak mohla pokládat doplňující otázky k dané problematice, které by mi pomohly snáze pochopit situaci a vztahy současných rodin. Případně bych se mnohem důkladněji soustředila na zaškolení tazatelů.

Celkově lze říci, že mě výzkum v mnohých oblastech týkající se chodu a vztahů v rodinách obohatil a mnoho nových poznatků, které by si jistě zasloužily více prostoru k zamyšlení a samotnému rozboru problematiky, ale k tomu bych skutečně potřebovala více vhodně položených doplňujících otázek nebo by problém mohl být předmětem dalšího šetření či průzkumu.

Podstatné je, že výzkumným šetřením jsem dosáhla stanovených cílů, a tak můj průzkum splnil požadavek Magistrátu města České Budějovice. Tedy provedené dotazníkové šetření přineslo odpověď na to, zda jsou rodiče spokojeni s provozní dobou českobudějovických mateřských škol. Přehledné zpracování výsledků spokojenosti s provozní dobou mateřských škol přineslo konkrétní představy pro změny ve fungování školek, které by vyhovovaly představám a požadavkům rodičů předškolních dětí.

---

²⁴⁴ Viz Tabulka č. 16 – Profil rodin podle věku matek předškolních dětí, s. 71 této práce.

²⁴⁵ Viz Tabulka č. 6 – Kdo z rodiny se podílí na hlídání dítěte, s. 60 této práce.

²⁴⁶ Viz Tamtéž s. 60 této práce.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce na téma Analyzování potřeby vzdělávání a hlídání předškolních dětí v mateřských školách zřizovaných Magistrátem města České Budějovice bylo podrobněji se seznámit s problematikou předškolního vzdělávání v širších souvislostech a zodpovězení otázek zadaných nejen Magistrátem města České Budějovice.

Domnívám se, že svou prací jsem dosáhla stanovených cílů, neboť jsem se v teoretické části zabývala v širším pojetí rodinou a jejím významem pro vývoj a socializaci předškolního dítěte a zároveň se zaměřila na legislativu a podstatu výchovy a vzdělávání v mateřských školách. Na problematiku nenahlížím jen z pohledu jedince, rodiny či předškolních zařízení, ale také zmiňuji role a zájmy státu a celé společnosti.

Praktickou část jsem zaměřila na dotazníkové šetření, jehož hlavním záměrem bylo dozvědět se, zda rodičům vyhovuje provozní doba mateřských škol v Českých Budějovicích a zjistit důvody a způsoby zajištění hlídání dětí ze strany rodiny. Získané údaje a informace jsem zpracovala do přehledných tabulek a grafů a ty následně analyzovala.

Jak z části teoretické, tak i praktické vyplynulo, že funkce rodiny jsou, nejen pro vývoj, výchovu a socializaci dětí, i v dnešní době nepostradatelné. Význam rodiny je nejpodstatnější v období prvních třech let života dítěte, před nástupem do mateřské školy, kam přichází s určitou rodinnou vybaveností. Vše souvisí se vším, a tak se i fungování a vztahy v rodině odrážejí pozitivně či negativně na adaptaci, výchovu a soužití v mateřské škole, která je „základním kamenem“ pro další osobnostní růst jedince.

Přínos mé bakalářské práce nespatřuji jen v dosažení stanovených cílů, ale i v osobním obohacení. Studováním odborné literatury, legislativních norem a konfrontací se skutečností, jsem si uvědomila mnohé souvislosti a ověřila jejich propojenost a fungování v praxi.

Tím rovněž docházím k závěru, že motto Roberta Fulghuma, které bylo jedním z impulzů a které přijalo za své mnoho mateřských škol, má svou platnost a skrývá se v něm určitá životní zkušenost, do jisté míry ovlivňující život každého člověka, který prošel předškolním vzděláváním. Zkušenosti a zážitky získané v mateřských školách nás provázejí po celý život a do jisté míry si je osvojujeme a určitým způsobem předáváme z generace na generaci. Tedy se pro mnohé z nás staly do jisté míry tradicí

neodmyslitelně spojenou s dětstvím a první dětskou povinností, a tudíž v naší společnosti má předškolní vzdělávání stále svou nezastupitelnou úlohu a význam.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografické publikace:

ALLEN, K., MAROTZ, R. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let.*

2. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN: 80-7367-055-0.

ČAČKA, O. *Psychologie dítěte.*

3. Aktualizované vydání. Tišnov: Sursum, 1997. ISBN 80-85799-03-0.

FULGHUM, R. *Vše, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské školce.*

7. vydání. Praha: Argo, 2003. ISBN 97-88072-05935-7.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník.*

Praha: Portál, 2000. ISBN: 80-7178-303-X.

HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy.*

2. vydání. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-327-7.

JEŘÁBKOVÁ, B. *Mateřská škola jako životní prostor.*

Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0830-X.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky.* Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie.*

2. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1284-9.

MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství.*

Praha: SPN, 1992. ISBN 80-04-25236-2.

MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní.*

Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.

MIŠOVIČ, J. A kol. *Od a do z ve výzkumech veřejného mínění*.
Praha: Orego, 2010. ISBN 978-80-86741-94-9.

MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*.
2. vydání. Praha: Slon, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.

NIESEL, R., GRIEBEL, W. *Poprvé v mateřské škole*.
Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-989-5.

SVOBODOVÁ, E. A kol., *Vzdělávání v mateřské škole: Školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.

ŠMELOVÁ, E. *Mateřská škola: Teorie a praxe I*.
Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0945-8.

ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě v předškolním období*.
Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-2041187-9.

SIROVÁTKA, T. et al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*.
Brno: Albert, 2006. ISBN 80-7326-104-9.

SIROVÁTKA, T., HORA, O., eds. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*.
Brno: Albert, 2008. ISBN 978-80-7326-140-5.

ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*.
Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0877-4.

TOMEŠ, I. *Sociální politika teorie a mezinárodní zkušenost*.
Druhé přepracované vydání, Praha: Socioklub, 2001. ISBN 80-86484-00-9.

TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*.
Praha: Portál, 2010. „ISBN neuvedeno“.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost a stáří.*

Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178308-0.

WINKLER, J., KLIMPLOVÁ, L. (eds.), *Nová sociální rizika na trhu práce a potřeby reformy české veřejné politiky.*

Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5352-6.

Legislativní zdroje:

Zákon č. 111/1994Sb., o silniční dopravě v platném znění dle vyhlášky č. 175/2000Sb., o přepravním řádu pro veřejnou, drážní a silniční osobní dopravu, v platném znění dle příslušných ustanovení občanského zákoníku.

Elektronické zdroje:

Aktuálně. cz: *Kalousek nabízí pět daňových slev. Čtěte, jak je využít* [online].

[citováno 2013-3-21] Dostupné na WWW.

<<http://aktualne.centrum.cz/finance/prilohy/clanek.phtml?id=769653#deti%20%2820.2.%29>>

Aperio Společnost pro zdravé rodičovství: *Pravidla přijímání dětí do mateřských škol* [online]. [citováno 2013-3-21] Dostupné na WWW. <<http://aperio.cz/292/pravidla-prijimani-deti-do-materskych-skol>>

Český statistický úřad: *Sčítání lidu, domů a bytů* [online]. [citováno 2013-3-6] Dostupné na WWW. <http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30628&th=&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAAFvzloG1uIhBMCuxLFGvtCQzR88jsTjDN7GAlf3WwcNiCRzGZjcGLhy8hNT3BKTS_KLPBk4SzKKUosz8nNSKgrsHRhAgKecA0gKADF3CQNnaLBrUIBjkKNvcSFDHQMDhhqGCqCiYA__cLCiEgZGvxIGdg9_Fz__EMeCEgY2b38XZ89g=>>

Ministerstvo práce a sociální věcí: *Státní sociální podpora* [online].

[citováno 2013-3-21] Dostupné na WWW. <<http://www.mpsv.cz/cs/2>>

Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Důchodové pojištění* [online].

[citováno 2013-2-20] Dostupné na WWW. <<http://www.mpsv.cz/cs/3>>

Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Státní sociální podpora* [online].

[citováno 2013-3-21]

Dostupné na WWW. <<http://www.mpsv.cz/cs/2#dsp%20%2820.2.%29>>

Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Státní sociální podpora* [online].

[citováno 2013-3-21]

Dostupné na WWW. <<http://www.mpsv.cz/cs/2#dsp%20%2820.2.%29>>

Ministerstvo práce a sociálních věcí: *Státní sociální podpora* [online].

[citováno 2013-3-21]

Dostupné na WWW. <<http://www.mpsv.cz/cs/2#dsp%20%2820.2.%29>>

Veřejný ochránce práv ombudsman: *Kritéria pro přijetí do mateřské školky se mají týkat dětí, nikoli posuzovat jejich rodiče* [online]. [citováno 2013-3-21] Dostupné na WWW. <<http://www.ochrance.cz/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2010/kriteria-pro-prijeti-do-materske-skolky-se-maji-tykat-deti-nikoli-posuzovat-jejich-rodic/>>

Vojenská zdravotní pojišťovna České republiky: *Nabídka programu preventivní zdravotní péče pro naše pojištěnce v roce 2013* [online]. [citováno 2013-3-21] Dostupné na WWW. <<http://www.vozp.cz/cs/klient/program-preventivni-pece>>

Všeobecná zdravotní pojišťovna České republiky: *Programy prevence* [online].

[citováno 2013-3-21] Dostupné na WWW.

<<http://www.vzp.cz/klienti/vyhody-a-prispevky>>

Vyhláška č. 14/2005Sb., o *předškolním vzdělávání* [online], § 6 (1). [citováno 2013-3-6]

Dostupné na WWW. <<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-14-2005-sb-o-predskolnim-vzdelavani-1.>>

Zákon č. 586/1992 Sb., o *daní z příjmů ve znění pozdějších předpisů* [online].
[citováno 2013-3-6] Dostupné na WWW. <<http://www.zakonycr.cz/seznamy/586-1992-sb-zakon-ceske-narodni-rady-o-danich-z-prijmu.html>>

Zákon č. 48/1997 Sb. O *veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů* [online]. [citováno 2013-3-21]
Dostupné na WWW. <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-48#cast2>>

Zákon č. 561/2004 Sb., o *předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění pozdějších předpisů* § 33 [online].
[citováno 2013-3-6] Dostupné na WWW.
<<http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>>

Zdravotní pojišťovna ministerstva vnitra České republiky: *Prevence* [online].
[citováno 2013-3-21] Dostupné na WWW. <<http://www.zpmvcr.cz/prevence/>>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. I – Seznam mateřských škol dotazníkového šetření – zřizovaných
Magistrátem města České Budějovice

Příloha č. II - Dotazník

Příloha č. I

Seznam mateřských škol dotazníkového šetření zřizovaných Magistrátem města České Budějovice

1. Mateřská škola Čěčova
2. Mateřská škola Dlouhá
3. Mateřská škola E. Pittera
4. Mateřská škola Fr. Ondříčka, která je součástí MŠ Dlouhá
5. Mateřská škola Jizerská
6. Mateřská škola Kališnická
7. Mateřská škola Kubátová
8. Mateřská škola L. Kuby
9. Mateřská škola Nerudova
10. Mateřská škola Opletalova
11. Mateřská škola Otakarova
12. Mateřská škola Papírenská
13. Mateřská škola Pohůrka
14. Mateřská škola Pražská
15. Mateřská škola Sedmikráska
16. Mateřská škola Krokova (součástí MŠ Sedmikráska)
17. Mateřská škola Železničářská (součástí MŠ Sedmikráska)
18. Mateřská škola Staroměstská
19. Mateřská škola Šátala
20. Mateřská škola K. Štěcha
21. Mateřská škola T. G. Masaryka
22. Mateřská škola Větrná
23. Mateřská škola Vrchlického Nábřeží
24. Mateřská škola Zeyera

Název MŠ: ..... **Respondent č. ....** **Datum:**..... **Tazatel (iniciály):**.....

Anketní otázky pro rodiče **dětí ve věku 3 – 5 let**

1. Kolik **let** je Vašemu dítěti?

2. Kdo **tvorí Vaši rodinu** (kdo žije ve Vaší domácnosti)? Matka-věk, otec-věk, děti – kolik a jaký věk.

3. V jakém **příbuzenském vztahu** jste („respondente“) k dítěti?

4. Hlídá dítě někdy **někdo jiný z rodiny** kromě matky a otce? (v posledních dvou letech)
požadovaná odpověď ANO / NE
Kdo?

Kolik dní v týdnu to je?

Kolik hodin denně to je?

5. Jaký je **důvod** tohoto hlídání?

6. Hlídá dítě někdy nějaká **cizí osoba**? (Máme na mysli placené i neplacené hlídání v posledních dvou letech) *požadovaná odpověď ANO / NE*
Kdo je tato cizí osoba (např. sousedi, brigáda studentů, soukromá MŠ, hlídání od agentury apod.)?
Kolik dní v týdnu to je?

Kolik hodin denně to je?

7. Jaký je **důvod** tohoto hlídání?

8. Jakých **11h v průběhu dne** by Vám vyhovovalo, aby byla MŠ otevřena?

KONEC DOTAZOVÁNÍ

9. Pohlaví respondenta: žena / muž

ABSTRAKT

GONDEKOVÁ, K. *Analyzování potřeby vzdělávání a hlídání předškolních dětí v mateřských školách zřizovaných magistrátem města České Budějovice*. České Budějovice 2013. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce L. Maliňáková.

Klíčová slova:

Předškolní dítě, rodina, mateřská škola, předškolní vzdělávání, hlídání, psychosociální vývoj dítěte, rodinná politika.

Práce se zabývá předškolním vzděláváním a hlídáním předškolních dětí z mateřských škol zřizovaných Magistrátem města České Budějovice. Teoretická část vymezuje pojem rodina, její funkce a význam na děti. Také charakterizuje psychický a sociální vývoj předškolního dítěte, je zaměřena na mateřskou školu, její úkoly, cíle, poslání a vliv na předškolní děti i na rodinu. Také se zabývá rodinnou politikou státu. Empirická část se odpovídá na otázku, kdo jiný než rodiče hlídají předškolní dítě. Výzkumu se zúčastnilo 1 185 respondentů. Z výzkumného šetření je patrné, že 1/4 respondentů nepotřebuje pohlídat své předškolní dítě od širší rodiny. Dále že, rodiny upřednostňují pomoc se zabezpečením svého dítěte od rodinných příslušníků než od cizích osob (chůva, sousedka, aj.). A rovněž že otevírací doba mateřských škol v Českých Budějovicích rodičům vyhovuje, ale zavírací by prodloužili.

ABSTRACT

THE ANALYSIS OF THE FAMILY NEEDS - THE PRESCHOOL EDUCATION AND BABYSITTING -FOCUSED ON THE PRE-PRIMARY CHILDREN AT THE KINDERGARTEN WHICH WERE ESTABLISHED BY THE STATUTORY TOWN ČESKÉ BUDĚJOVICE

Key words:

Child under school age, family, kindergarten, preschool Education, babysitting, psychosocial development of the child, family policy.

The thesis focuses on the education and babysitting of preschool children from kindergartens established and financed by City Hall of České Budějovice. The theoretical part determines/ defines the basic terms in use, such as family, its function, and relevance for children. It characterised by a psychological and social development of preschool child. Also, it focuses on kindergarten; its functions, goals/aims, mission and influence on preschool children and family. The thesis deals with the state family politics as well. The empirical part answered the question who looks after the preschool children beside their parents. There were 1 185 respondents who participated on the survey. The research shows $\frac{1}{4}$ of the respondents do not need their extended family to look after their preschool child. Moreover, the families prefer help with their children from other family members instead of other persons/strangers (nanny, neighbor etc.). Likewise, while the parents are satisfied with the opening time of the nurseries in České Budějovice, they would prolong the closing time.